

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2018

Tereza Hanušová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bosenská diaspora v Lublani

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Hanušová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10. 5. 2018

Tereza Hanušová

Bibliografický záznam

HANUŠOVÁ, Tereza. *Bosenská diaspora v Lublani*. Praha, 2018. 41 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Rozsah práce: 72.452 znaků

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá studiem bosenské diaspory v Lublani. Práce si pokládá tři základní výzkumné otázky: Jak hodnotí členové bosenské diaspory svůj život národnostní menšiny ve Slovinsku, jak vnímají současné dění v Bosně a Hercegovině a zda uvažují o návratu zpět do země. K odpovědím na otázky práce využívá metodu kvalitativního výzkumu (konkrétně polostrukturovaných rozhovorů), který byl proveden mezi členy bosenské diaspory ve věku od 18 do 22 let. Respondenty byli nejenom zástupci druhé generace diaspory žijící v Lublani, ale také mladí migranti, kteří přišli do Slovinska sami, většinou za účelem studia na vysoké škole. V teoretické části se práce věnuje kontextu a vývoji v Bosně a Hercegovině v uplynulých 20 letech, emigraci ze země a teorii o bosenské diaspoře ve Slovinsku. V analytické části pak vyhodnocuje samotný výzkum. Podle výsledků výzkumu se velká část bosenských migrantů setkala během života v Lublani s předsudky vůči nim, ale obecně se shodují, že se situace ve slovinské společnosti neustále zlepšuje. Většina respondentů uvedla, že jim současné dění v Bosně a Hercegovině dělá starosti a panuje mezi nimi shoda, že pouze nastupující mladá generace může odstartovat pozitivní změny v zemi. Naopak za velký problém považují emigraci a značný odliv mladých a vzdělaných lidí ze země, který pozitivní vývoj naopak brzdí. V otázce návratu do země respondenti vytvořili dva názorově rozdílné tábory, které ovlivňovalo jejich pojetí domova – část z nich již považuje za svůj domov Slovinsko, zatímco druhá stále Bosnu a Hercegovinu.

Abstract

This thesis aims at the Bosnian diaspora in Ljubljana. The thesis considers three research questions: How do members of the Bosnian diaspora in Ljubljana evaluate their life of the ethnic minority in Slovenia, how do they perceive current events in Bosnia and Herzegovina and whether they are considering their return to the country. To answer questions, the thesis uses the method of qualitative research, namely semi-structured interviews. The research was conducted among members of the Bosnian diaspora aged 18-22. Respondents were not only representatives of the second generation of diaspora, but also young migrants, who came to Slovenia themselves,

mostly for the purpose of studies at the university. Theoretical part aims at the context and development in Bosnia and Herzegovina during the past 20 years, emigration from the country and at the theory of the Bosnian diaspora in Slovenia. In the analytical part I am evaluating the research. According to the research, a large proportion of Bosnian migrants experienced some kind of prejudices during their stay in Ljubljana, but they generally agree that the situation in Slovenian society is steadily improving. Most respondents said that they are worried about the current situation in Bosnia and Herzegovina and they agree that only the young generation can trigger positive changes in the country. Also, emigration and outflow of young and educated people from Bosnia and Herzegovina are considered to be a significant problem, which is slowing down the positive development of the country. Answering the question of return, respondents created two different groups, which were influenced by their own perception of home – some of them consider Slovenia as their home, while the others still Bosnia and Herzegovina.

Klíčová slova

Bosna a Hercegovina, bosenská diaspora, Lublaň, migrace, integrace, mýtus návratu, transnacionalismus

Keyword

Bosnia and Herzegovina, Bosnian diaspora, Ljubljana, migration, integration, the myth of return, transnationalism

Title

The Bosnian diaspora in Ljubljana

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Ondřeji Žílovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup k mé práci. Dále také mé rodině za podporu při studiu a v neposlední řadě všem přátelům z Lublaně, kteří mi pomohli s výzkumem, či se ho sami zúčastnili. Hvala lepa!

OBSAH

1. ÚVOD	1
1.1 Zasazení do výzkumu diaspor a teoretický koncept.....	2
1.2 Kritika pramenů a literatury	5
2. METODOLOGIE.....	7
2.1 Metody a průběh výzkumu	7
2.2 Stručná charakteristika participantů	9
3. TEORETICKÁ ČÁST	11
3.1 Kontext.....	11
3.2 Emigrace z Bosny a Hercegoviny	17
4.4 Bosenská diaspora ve Slovinsku	19
4. ANALYTICKÁ ČÁST	23
4.1 Život bosenské diaspory v Lublani.....	23
4.2 Percepce současného dění v Bosně a Hercegovině a vztah k zemi.....	28
4.3 Bosenská diaspora v Lublani a tzv. „mýtus návratu“	33
5. ZÁVĚR	38
6. SUMMARY.....	40
7. POUŽITÁ LITERATURA	42

1. ÚVOD

„Když jdeš po Lublani, někoho z Bosny potkáš na každém rohu. Je nás tu opravdu hodně a ten pocit, že tu nejsem sama, mi opravdu pomáhá“¹ – odpovídá respondentka D. D. na otázku, jak se cítí jako členka bosenské diaspory v Lublani. Její odpověď vypovídá nejen o počtu bosenských imigrantů ve Slovinsku, ale také o jejich neobyčejné soudržnosti. Právě Slovinsko se díky své geografické blízkosti stalo jedním z hlavních cílů bosenské emigrace už na počátku 20. století. V současné době tvoří Bosňané nejpočetnější národnostní menšinu žijící v zemi a zároveň tak podstatnou část obyvatelstva tohoto nevelkého státu. Bosenská diaspora ve Slovinsku je jedinečná nejen díky své velikosti a soudržnosti, ale také díky efektivní integraci do společnosti a transnacionálním vazbám, které její členové udržují s Bosnou a Hercegovinou (dále jen BaH).²

V této práci se nezaměřuji pouze na jeden aspekt studia bosenské diaspory, ale kladu si za cíl odpovědět na vícero otázek - *Jak hodnotí členové bosenské diaspory svůj život národnostní menšiny ve Slovinsku? Jak vnímají členové bosenské diaspory současné dění v Bosně a Hercegovině? Plánují se členové bosenské diaspory vrátit zpět do BaH?* Tyto tři hlavní výzkumné otázky doplňují další, které zkoumají širší souvislosti ovlivňující odpovědi respondentů: *Emigrovali účastníci výzkumu sami nebo se již ve Slovinsku narodili jako druhá generace? Považují za svůj domov BaH nebo Slovinsko?*

Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a analytickou. V teoretické části stručně nastiňuji nedávnou historii Bosny a Hercegoviny od vypuknutí války v 90. letech do současnosti. Pro potřeby mé práce je podstatné brát v potaz tyto aspekty, jelikož konflikt, i poválečné dění, byly hlavními příčinami emigračních toků ze země, kvůli kterým se začaly formovat bosenské diaspory po celém světě. V další části se věnuji emigraci z Bosny a Hercegoviny obecněji a zaměřuji se na bosenské diaspory v jiných částech světa. V poslední části se soustředím na imigraci do Slovinska a samotnou bosenskou diasporu v zemi - především na sdružování jejich členů ve spolcích a organizacích a na případy úspěšné integrace do slovinské společnosti.

¹ D. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 15. 12. 2017

² Marco Valenta a Sabrina Ramet, „Bosnian Migrants: An Introduction,“ v *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, ed. Valenta a Ramet (Farnham: Ashgate, 2011), 5.

V analytické části, kterou považuji za stěžejní, zpracovávám výsledky vlastního empirického výzkumu v Lublani a odpovídám na výzkumné otázky. Závěry zkoumání srovnávám s již existujícími výzkumy a pracemi, které se podobnými tématy zabývaly v minulosti.

1.1 Zasazení do výzkumu diaspor a teoretický koncept

Bosenská diaspora je velmi rozsáhlé téma, kterému se věnovala již řada akademiků jako například *Hariz Halilovich*,³ *Gregory Kent*,⁴ *Laura Huttunen*⁵ nebo *Marco Valenta* a *Sabrina P. Ramet*.⁶ Mnoho dalších akademiků, které zde bohužel není možné vypsát, se zabývá bosenskými diasporami v konkrétních zemích, jako například USA, Rakousku či Švédsku. Autorů věnujících se konkrétně bosenské diaspoře ve Slovinsku, je už menší množství. Mezi nimi vynikají *Špela Kalčič* a *Jure Gombač*,⁷ kteří sami provedli několik výzkumů v zemi. Tato práce se jako jediná zabývá výzkumem mezi mladší generací bosenské diaspory ve Slovinsku - ať už se jedná o potomky imigrantů, kteří se v zemi narodili, nebo studenty, kteří do Slovinska přišli z vlastní iniciativy. Jelikož nebylo napsáno více odborných titulů či článků se shodnou tematikou, srovnávám zde výsledky vlastního výzkumu s jinými pracemi, které se zabývají studiem diaspor nebo mladou generací v Bosně a Hercegovině.⁸

Pro potřeby práce považuji za nezbytné na tomto místě definovat základní pojmy, se kterými pracuji - *diaspora*, *transnacionalismus* a *integrace* a nastínit základní teoretický koncept o *návratu*, respektive tzv. *mýtu návratu*.

Vycházím ze dvou základních definic pojmu diaspora. Podle *Melvina* a *Carola Emberových* byl pojem diaspora poprvé použit jako označení pro židovskou komunitu,

³ Hariz Halilovich, "Trans-Local Communities in the Age of Transnationalism: Bosnians in Diaspora," *International Migration* 50, 1 (2012): 162-178.

⁴ Gregory Kent, „Organized diaspora networks and homeland peacebuilding: the Bosnian world diaspora network as a potential development actor,” *Conflict, Security and Development* 6, č. 3 (2006): 449-469, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14678800600933639>.

⁵ Laura Huttunen, „Home and ethnicity in the context of war: Hesitant diasporas of Bosnian refugees,” *European Journal of Cultural Studies* 8, č. 2, (květen 2005): 177-195.

⁶ Marco Valenta, Sabrina P. Ramet, *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, Ramet (Farnham: Ashgate, 2011).

⁷ Špela Kalčič a Jure Gombač, „The Bosnian Diaspora in Slovenia,” v *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, ed. Valenta a Ramet (Farnham: Ashgate, 2011).

⁸ Viz kapitola Kritika pramenů a literatury.

kteřá musela opustit Palestinu a rozptýlila se po jiných státech, především ve středomořské oblasti. Stejní autoři také uvádějí, že: „V současné době se termín používá i pro jiná etnika, která buď nuceně, nebo dobrovolně, opustila místo svého původu a žijí v jiných zemích“.⁹ Autor *Robin Kohen* také dodává, že: „Diaspory jsou v hostitelských zemích minoritními skupinami a jejich členové si často snaží zachovávat svou etnickou identitu.“ Mimo to zdůrazňuje, že v současné době si diaspory udržují úzké ekonomické, politické, sociální i emotivní vazby na svou zemi původu a vytvářejí tak důležité transnacionální sítě.¹⁰

Dalším podstatným aspektem mého výzkumu jsou transnacionální praktiky participantů. V práci vycházím ze dvou definic transnacionalismu. *Steven Vertovec* jej popisuje jako: „Množství vazeb a interakcí spojujících lidi nebo instituce přes hranice národních států.“¹¹ *Alejandro Portes* dále shrnuje definice vícero akademiků: „Transnacionalismus je proces, kterým transmigranti, prostřednictvím svých každodenních aktivit, vytvářejí a udržují mnohostranné sociální, ekonomické a politické vztahy. Migranti tím spojují společnost, ze které pocházejí, s místem jejich současného pobytu a vytvářejí tak nadnárodní společenské oblasti překračující národní hranice.“¹² Autoři *Dimova*, *Russel* a *Piracha* pokládají za důležitou součást transnacionalismu i zasílání remitencí.¹³ Remitencím se však záměrně nevěnuji, jelikož participantů výzkumu byli povětšinou studenti, kterých se tato problematika netýká.

Na integraci ve své práci nahlížím v tom smyslu, jak ji definuje *Raymond Breton*, který považuje za důležitou součást integrace především sociální účast a interakci a současně dodává, že: „Integrace imigrantů je možná v nejméně třech různých směrech:

⁹ Melvin Ember a Carol Ember, *Encyclopedia of Diasporas* (New York: Springer, 2005), xiii.

¹⁰ Robin Cohen, *Migration, Diasporas and Transnationalism* (Northampton: Edward Elgar Publishing, 1999), 383-389.

¹¹ Steven Vertovec, „Conceiving and researching transnationalism,“ *Ethnic and Racial Studies* 22, č. 2 (1999): 1, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/014198799329558?needAccess=true>.

¹² Alejandro Portes, „Introduction: the debates and significance of immigrant transnationalism,“ *Global Networks* 1, č. 3 (červenec 2001): 181-194, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1471-0374.00012>.

¹³ Viz Ralitz Dimova, „Remittances and Chain Migration: Longitudinal Evidence from Bosnia and Herzegovina,“ *The Journal of Development Studies* 51, č. 5 (květen 2015): 554-568, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00220388.2014.984898?scroll=top&needAccess=true>. Miguel León-Ledesma a Matloob Piracha, „International Migration and the Role of Remittances in Eastern Europe,“ *International Migration* 42, č. 4 (říjen 2004): 65-83, <https://doi.org/10.1111/j.0020-7985.2004.00295.x>.

Sharon Russell, „Remittances from international migration: A review in perspective,“ *World Development* 14, č. 6 (červen 1986): 677-696, [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(86\)90012-4](https://doi.org/10.1016/0305-750X(86)90012-4).

v rámci většinové komunity, v rámci jiné etnické minority nebo v rámci vlastní imigrantské skupiny.¹⁴ Důležitým prvkem při studiu integrace, se kterým pracují autoři *Vrečer, Froy* či *Lundborg*, je zaměstnanost imigrantů a jejich začlenění do trhu práce v hostitelské zemi.¹⁵ Stejně jako v případě remitencí však tento faktor záměrně neberu v potaz, jelikož participanti výzkumu v době rozhovorů studovali a většina z nich si aktivně zaměstnání nehledala.

V odborné literatuře již bylo popsáno velké množství teorií zabývajících se návratem migrantů. Každá z nich definuje především jinou motivaci, která je pro migranty klíčová pro návrat do vlasti. Nejvíce se ztotožňují s tou, kterou ve své typologii návratů popsal *Francesco Cerese* jako „*return of innovation*“. Podle něj se migranti vracejí do vlasti „připraveni využít všech prostředků a nových dovedností, které získali během svých migračních zkušeností za účelem dosažení svých cílů v zemích původu.“¹⁶ Tuto teorii zařadil *Jean-Pierre Cassarino* do proudu strukturálních přístupů k migračním návratům.¹⁷

Více než ze samotných teorií o návratu vycházím z teorie o tzv. mýtu návratu. Ten popsal *Jorgen Carling* jako „jev, kdy mezinárodní migranti váhají, zda zůstat i po několika letech v hostitelské zemi, nebo se vrátit do země svého původu. Místo rozhodnutí však jen v hlavě podporují myšlenku návratu do budoucna.“¹⁸ Podle autora

¹⁴ Raymond Breton, „Institutional Completeness of Ethnic Communities and the Personal Relations of Immigrants,“ *American Journal of Sociology*70, č. 2 (1964): 204.

¹⁵ Viz Natalija Vrečer, „Living in Limbo: Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia,“ *Journal of Refugee Studies*23, č. 4 (prosinec 2010): 484-502, <https://doi.org/10.1093/jrs/feq042>.

Francesca Froy, „From Immigration to Integration: Comparing Local Practices,“ v *From Immigration to Integration: Local Solutions to a Global Challenge*, ed. Froy (Paříž: OECD Publishing, 2006): 31-98, https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/from-immigration-to-integration_9789264028968-en#page9.

Petr Lundborg, „Refugees' Employment Integration in Sweden: Cultural Distance and Labor Market Performance,“ *Review of International Economics*21, č. 2 (květen 2013): 219-232, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/roie.12032>.

¹⁶ Francesco Cerese, „Expectations and reality: a case study of return migration from the United States to Southern Italy,“ *International Migration Review*8, č. 2 (červenec 1974): 258, https://www.jstor.org/stable/3002783?seq=1#page_scan_tab_contents.

¹⁷ Jean-Pierre Cassarino, „Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited,“ *International Journal on Multicultural Societies*6, č. 2 (2004): 258, <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=339119017068086103077006088120111006099039071063064018087114118025126094088101006098102118004001052027117104103120004006123077109094092045027123068114091070115118087070047024085090008118125112089125079065090029114108000095015108122023094100116088118086&EXT=pdf>.

¹⁸ Jorgen Carling, „Myth of Return“, v *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*, ed. Anthony Smith, (Hoboken: John Wiley and Sons, 2015), abs.

takoví migranti návrat oddalují na neurčitou dobu. Podle *Rogera Zettera* je často mýtus návratu úzce spojen se zromantizovanou a idealizovanou představou minulosti ve vlasti v myslích emigrantů.¹⁹ Autorka *Madawi al-Rasheed* k mýtu návratu také dodává, že u emigrantů se nejedná jen o zidealizovanou a fiktivní minulost, ale i budoucnost, jelikož samotný návrat je v mnoha případech jen velmi vzdálenou aspirací.²⁰

1.2 Kritika pramenů a literatury

Jako hlavní a primární zdroj této práce slouží rozhovory s participanty mého vlastního výzkumu. Jak již zmiňuji výše, žádná odborná literatura se prozatím nevěnuje přímo mladší generaci bosenské diaspory v Lublani, avšak jako důležitý podklad pro teoretické ukotvení mé práce jsem použila knihu „*The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*“ od *Marca Valenty* a *Sabrina P. Ramet*. Autoři v knize udávají základní údaje o emigraci z Bosny a Hercegoviny a detailněji se zaměřují na vznik diaspor po celém světě. V teoretické části jsem také hojně čerpala z kapitoly „*The Bosnian Diaspora in Slovenia*“ od autorů *Kalčiče* a *Gombače*, která je součástí výše zmiňované knihy. Tato kapitola se jako jedna z mála detailněji věnuje bosenské diaspoře ve Slovinsku a zabývá se především integrací bosenské menšiny. Publikaci jsem používala jak při psaní práce, tak při přípravě samotného empirického výzkumu v Lublani.

Jelikož jsem neměla předchozí zkušenosti s podobnými výzkumy, důležitým pramenem pro mě byla i kniha „*Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a*

¹⁹ Roger Zetter, „Reconceptualizing the Myth of Return: Continuity and Transition Amongst the Greek-Cypriot Refugees of 1974,“ *Journal of Refugee Studies*12, č. 1 (1999): 1-22, [²⁰ Madawi al-Rasheed, „The Myth of Return: Iraqui Arab and Assyrian Refugees in London,“ *Journal of Refugee Studies*7, č. 2-3 \(1994\):199-219, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/imig.12143>.](https://watermark.silverchair.com/12-1-1.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAAawwggGoBgkqhkiG9w0BBwagggGZMIIBIQIBADCCAY4GCSqGSib3DQEhATAeBgIghkgBZQMEAS4wEQQML_u5BpoaxTjX_gKaAgEQgIIBX4ACP7c21ZKwyrM95mMsEpD30G0JHiL03nnkC8GITp8JgN8mZ1b4gE-Ar6S8wK1KxEm9Cy8ea5jOAKZomtlwQHJrzoRFFCfBVL72bnHFr-17E0UDwGuXsJ0nrNij77hr2BHyc3tRtyAsE1NxYPXdYq_nAhGtFci91H5HuSg8BzxlCctzfMb0XLbk33VYLirZnlUMXUwrDiPaRolpjEmzGYBSmRaS2ORByqnFzTNZ0B53vpAfcfDrkETjp_CyYF4SfOX3i8GEUrZp9Cfepk5hqxQJ2EoAVXZolmVnRsp1A30L742kpCLOC0ClOhz3ah7OzilozX4wHejPp2aJmkAv57CunfcHrD_oePfuKdtn4J2qx-FkSmfZ-_XJE308mkTYA1MLe54pZy4WlpVqE39rwRrkG3swjPbte8nejhKGj6ZKZoi2yFIXsGwLdjsl6JDLV_Nsz2sN3wAZdjqi1pgHvA.</p></div><div data-bbox=)

aplikace“ od *Jana Hendla*, jež pro mě představovala prvotní návod, jak postupovat při samotném výzkumu. V této knize autor popisuje základní principy a postupy nezbytné pro účinné provedení kvalitativního výzkumu. V kontextuální kapitole jsem kromě sekundární literatury popisující konflikt v zemi a poválečný vývoj čerpala z oficiálních statistik či reportů vypracovaných UNHCR či Ministerstvy Bosny a Hercegoviny.

Nejdůležitější literaturou v analytické části byly následující tituly, jež jsem použila především pro komparaci s výsledky vlastního výzkumu. Autor *Janja Žitnik* se ve své publikaci *„Statistical Facts are Human Fates: Unequal Citizens in Slovenia“* věnuje cizincům žijícím ve Slovinsku a především popisuje rozdíly v percepci imigrantů ze západních a východních zemí. I když se nezaměřuje konkrétně na bosenskou minoritu, srovnávám výsledky jeho výzkumu s mými. Problematice dvojího občanství u mladých Bosňanů se stejně jako já věnují autoři *Micinski a Hasić* v práci *„Dual Citizenship and Youth Identity in Bosnia and Herzegovina“*. Ti hovoří o strategickém využívání dvojího občanství u mladých lidí při řešení nejrůznějších situací.

V části věnující se percepci současného dění v Bosně a Hercegovině jsem použila srovnání s výzkumem *Magillové a Hambera* s názvem *„If They Don't Start Listening to Us, the Future Is Going to Look the Same as the Past: Young People and Reconciliation in Northern Ireland and Bosnia and Herzegovina“*. Autoři v tomto výzkumu detailně popisují vnímání mladých obyvatel Bosny a Hercegoviny a Severního Irsku sebe sama, jako generace, která může znamenat zásadní změnu v budoucnosti obou zemí.

V části věnující se návratu jsem využila komparaci s dílem *Marty Bolognani* *„The Myth of Return: Dismissal, Survival or Revival? A Bradford Example of Transnationalism as a Political Instrument“*. Ta se sice zabývá pákistánskou diasporou ve Velké Británii, avšak ve své práci detailně popisuje druhou generaci diaspory a především její uvažování o návratu, které značně ovlivňují tzv. „poznávací cesty“ do vlasti rodičů. Podle autorky se tak budují důležité transnacionální vazby. Velmi podobnou teorii ve své výzkumu potvrzuje i *Susanne Wessendorf*, která v odborném článku *„Roots Migrants: Transnationalism and Return among Second-Generation Italians in Switzerland“* popisuje vliv zromantizované představy o své vlasti u imigrantů na jejich děti – druhou generaci diaspory. Tím je u nich silně ovlivňováno uvažování o návratu. Dalším, pro mou práci podstatným, výzkumem mezi mladými migranty se zabývají

Magdalena Velciu a Liliana Grecu. Autorky se ve svém empirickém výzkumu „Designing the Return Migration of Romanian Students“ snaží odpovědět na otázku, co je hlavní motivací pro návrat rumunských migrantů studujících v zahraničí. Podle autorek jsou nejsilnější motivací k návratu především rodinné vazby a citové pouto s vlastí.

2. METODOLOGIE

2.1 Metody a průběh výzkumu

Jako výzkumný přístup ke zpracování této bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Jeho výhodou oproti výzkumu kvantitativnímu je, že při něm výzkumník „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události nebo fenoménu“.²¹ Tento typ výzkumu je tedy vhodný pro zkoumání života lidí, příběhů nebo společenských hnutí a v případě mé práce umožňuje hloubkový a detailní vhled do života členů bosenské diaspory v Lublani. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je to, že získané informace a výsledky výzkumu nemusí být vždy zobecnitelné na celou populaci. Tohoto faktu jsem si vědoma a ve své práci často zdůrazňuji, že výsledky empirického výzkumu mezi osmi zástupci bosenské diaspory nelze generalizovat.

Na začátku výzkumu jsem určila základní otázky, které jsem později v jeho průběhu lehce modifikovala a doplnila. Jako metodu pro získávání odpovědí jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Výhodou této metody je, že se výzkumník během rozhovorů přizpůsobuje respondentovi. Pro každé interview jsem měla připravenou hrubou kostru témat a základních otázek, které jsem v jeho průběhu upravovala, rozšiřovala nebo se od nich někdy naopak úplně odklonila podle toho, jak respondenti reagovali a o jakých tématech pro ně bylo důležitější hovořit. Zároveň jsem se ale díky přibližné struktuře zbytečně nevzdalovala od předem daných témat. Rozhovory jsem prepisovala a později podle nich vyhodnocovala výsledky výzkumu.

Za účelem lepšího pochopení života bosenské diaspory jsem se zúčastnila i kulturního večera všech bosenských folklorních souborů působících ve Slovinsku. S jinými účastníky výzkumu jsem přicházela do kontaktu při přednáškách a seminářích

²¹ Jan Hendl, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Praha: Portál, 2008): 52.

na fakultě. Ve výsledcích výzkumu tak vycházím i z osobního pozorování členů bosenské diaspory během mého vlastního půlročního pobytu v Lublani.

V práci jsem se původně plánovala věnovat pouze těm členům bosenské diaspory, kteří sami emigrovali. Po zahájení výzkumu v Lublani a hledání kontaktů jsem se však rozhodla změnit svůj cíl a zaměřit se na mladší generaci.

Všichni respondenti museli splňovat kritérium věku mezi 18 a 25 lety. Dále také museli v době výzkumu žít v Lublani a buď oni sami, nebo jejich předci, museli přijít do Slovinska z Bosny a Hercegoviny. Záměrně jsem zamítla používat bosenské občanství jako kritérium výběru účastníků, protože velká část druhé generace emigrantů má buď dvojí, nebo už pouze slovinské občanství.²²

Prvním krokem k získání respondentů bylo oslovení pana *Admira Baltiče*, který je ředitelem „*Bošnjaska kulturne zveze Slovenije*“ - organizace sdružující bosenské kulturní soubory ve Slovinsku. Ten mi předal kontakt na lublaňský soubor „*Ljiljan*“, se kterým jsem se osobně setkala při kulturním večeru. Tam jsem se seznámila s prvními respondenty, členy souboru. Respondenti ze souboru tvořili většinou právě druhou generaci diaspory žijící ve Slovinsku. Paralelně s tím jsem oslovila několik spolužáků na své fakultě, o kterých jsem věděla, že pocházejí z BaH. Tito účastníci výzkumu naopak většinou přišli do Slovinska sami za účelem studia. V obou případech jsem požádala respondenty, aby kontakt na mou osobu předávali dál, a tím jsem postupně získávala další kontakty.²³

Celý empirický výzkum probíhal během mého studijního pobytu v Lublani v období od září 2017 do února 2018. Celkově jsem uskutečnila osm kvalitativních rozhovorů v trvání od 40 do 90 minut. Rozhovory jsem vždy prováděla na veřejných místech, buď ve studovně fakulty, nebo v kavárnách a jednou v prostorách zkušebny kulturního souboru. Účastníky rozhovorů jsem vždy nejprve stručně seznámila s mojí prací a zjednodušeně jim vysvětlila hlavní výzkumná témata. Respondenti sami nepovažovali za nutné podepsovat informovaný souhlas, ale všem jsem ústně zaručila anonymizaci dat. Každý z účastníků také věděl o možnosti kdykoliv ukončit rozhovor

²² V případě participantů mého výzkumu má pouze slovinské občanství jedna respondentka. V jejím případě lze usoudit, že otázka návratu do BaH je veskrze teoretickým tématem. Ostatní respondenti, kteří zastupují druhou generaci diaspory, mají občanství dvojí.

²³ Odborně se tento způsob nazývá metoda sněhové koule, při níž člověk získává informátory na základě doporučení od již oslovených jedinců. Viz Hendl, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, 152.

nebo neodpovídat na nevyhovující otázky. Nutno dodat, že ani jeden z nich tuto možnost nevyužil a naopak sami projevovali velkou ochotu odpovídat a bavit se o problematice.

Kvůli dodržení anonymity ve své práci uvádím jména respondentů pouze pod pseudonymy. Další údaje, jako například věk a občanství, jsem zachovala, jelikož jsou podstatné pro výzkum.

2.2 Stručná charakteristika participantů²⁴

R. S. – Muž ve věku 22 let, který přijel do Slovinska se svou rodinou ve velmi raném věku. Studuje na Ekonomické fakultě v Lublani. Má bosenské občanství, je muslimského původu a jeho rodina pochází z Tuzly. Rozhovor proběhl v kavárně dne 6. 2. 2018.

D. D. – Žena ve věku 20 let, která žije v Lublani dva roky a přišla za účelem studia na Fakultě sociálních věd. Má dvojí občanství – bosenské a chorvatské, je muslimského původu a pochází z Bihaće. Rozhovor proběhl na fakultě dne 15. 12. 2017.

M. M. – Žena ve věku 19 let, která žije v Lublani dva roky a přišla za účelem studia na Fakultě sociálních věd. Má bosenské občanství, je muslimského původu a pochází z Tuzly. Rozhovor proběhl na fakultě dne 12. 12. 2017.

M. H. – Muž ve věku 21 let, který se již ve Slovinsku narodil. Do země emigrovali jeho rodiče. V době rozhovoru si hledal zaměstnání. Má dvojí občanství – slovinské a bosenské a jeho rodina pochází z Cazinu (nedaleko Bihaće), je muslimského původu. Rozhovor proběhl v kavárně dne 6. 2. 2018.

²⁴ Při informaci o konfesní příslušnosti záměrně používám slovo původ, jelikož respondenti uváděli náboženství, které vyznává jejich rodina. Sami o sobě tvrdili, že aktivně nepraktikují ani islám, ani pravoslaví a náboženství je pro ně spíše kulturním pozadím.

Z. P. – Žena ve věku 19 let, která žije v Lublani rok a přišla za účelem studia malířství. Má dvojí občanství – chorvatské a bosenské a pochází z Grude (blízko Mostaru). Sama uvedla, že je bez náboženské příslušnosti. Rozhovor proběhl v kavárně dne 26. 1. 2018.

D. M. – Žena ve věku 21 let, která se již ve Slovinsku narodila. Do země emigrovali její rodiče. Studuje na Ekonomické fakultě. Má slovinské občanství a její matka pochází z Tuzly a otec z Tesliče. Její matka je muslimského vyznání a otec pravoslavného. Rozhovor proběhl v kavárně dne 14. 2. 2018.

E. D. – Žena ve věku 20 let, která žije v Lublani dva roky a přišla za účelem studia na Fakultě sociálních věd. Má bosenské občanství, pochází z Bihaće a je muslimského původu. Rozhovor proběhl na fakultě dne 2. 2. 2018.

D. M. – Žena ve věku 19 let, která se již ve Slovinsku narodila. Do země emigrovali její rodiče. Studuje na Pedagogické fakultě. Má dvojí občanství – slovinské a bosenské. Její rodina pochází z Bihaće a je muslimského původu. Rozhovor proběhl v prostorách zkušebny kulturního souboru dne 1. 12. 2017.

3. TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Kontext

Po rozpadu Jugoslávie, který zapříčinily především ekonomické problémy a politická nestabilita, vypukla v roce 1992 v Bosně a Hercegovině (BaH) válka trvající až do roku 1995. Napětí se v zemi začalo stupňovat už v roce 1991. Spory se vedly především o to, zda má být BaH samostatným státem nebo setrvat ve volném sdružení jugoslávských republik. V té době žilo v republice podle sčítání obyvatelstva přibližně 44 % Muslimů, 31 % Srbů a 17 % Chorvatů.²⁵

V říjnu 1991 předložili delegáti bosenských Chorvatů a bosenských Muslimů tzv. *Memorandum o suverenitě Republiky BaH*, která měla zajistit formální příslušnost BaH k jugoslávské federaci. Proti *Memorandu* protestovali bosenští Srbové, avšak po prvotním odročení neúspěšných jednání jej zástupci bosenských Muslimů a bosenských Chorvatů přijali bez jejich přítomnosti. To bylo v rozporu s ústavou, jelikož se hlasování neúčastnil dostatečný počet delegátů.²⁶ V reakci na to zorganizovali v listopadu 1991 bosenští Srbové hlasování, v němž většina z nich podpořila setrvání BaH ve společném jugoslávském státě a v lednu následujícího roku vyhlásili oficiálně tzv. Republiku srbského národa v Bosně a Hercegovině, která měla být jednotkou svazového státu Jugoslávie. Ve stejném období při uznávání postjugoslávských republik neuznaly země EU BaH jako samostatný stát, jelikož nebylo jisté, zda chce nezávislost většina obyvatel. Zároveň ale uznaly Slovinsko a Chorvatsko, čímž padly pro vedení země naděje na existenci jakéhokoliv společného jugoslávského celku a bylo jasné, že z BaH se stane samostatný stát. Na jaře roku 1992 se uskutečnilo referendum o samostatnosti republiky, kterého se zúčastnili především bosenští Muslimové a Chorvaté.²⁷ Většina se vyjádřila pro vznik samostatného státu. Už při konání referenda vztyčili Srbové v Sarajevu barikády a požadovali zastavení všech kroků vedoucích k nezávislosti země.

²⁵ „Stanovništvo r. BiH prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po popisu 1991. godine,“ Federalni zavod za statistiku, staženo 22. 3. 2018, <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-1991-i-stariji/>, 10.

²⁶ Jan Pelikán, Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Stanislav Tumis, Ondřej Vojtěchovský, Ondřej Žíla, *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje* (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016), 86.

²⁷ Bosenští Srbové referendum ve většině bojkotovali. Argumentovali tím, že svůj názor vyjádřili už rok předtím ve vlastním hlasování.

Jako odpověď na jednání vyšly tisíce Sarajevanů do ulic a požadovaly od vlády zajištění bezpečnosti. V březnu odsouhlasila skupština²⁸ srbského národa v BaH ústavu (a tím i existenci) Republiky Srbské v Bosně a Hercegovině.

Ve stejné době došlo na první srážky mezi představiteli jednotlivých etnik. V dubnu 1992 vypukly boje mezi jednotkami Jugoslávské lidové armády a skupinami Muslimů a Chorvatů i v Sarajevu. Nezávislost BaH uznaly orgány EU dne 7. dubna 1992, avšak tento krok už nemohl válce zabránit.²⁹

V následujícím krvavém konfliktu proti sobě válčily především tři armády reprezentující konstitutivní národy, ale také další aktéři. Do války zasáhly i mezinárodních organizace – NATO a OSN, které přímo do země vyslalo své jednotky mírových sil UNPROFOR.³⁰ V Bosně a Hercegovině bylo v průběhu konfliktu vytvořeno celkem šest tzv. bezpečných zón, které formálně chránily jednotky OSN. Jednou z nich byla i Srebrenica, kde došlo ze strany Srbů pod vedením Ratka Mladiće k masakru muslimského obyvatelstva.³¹ Další „bezpečnou zónou“ byla i bosenská metropole Sarajevo, která byla velkou část války ostřelována srbskými jednotkami.

Údaje, kolik lidí ve válce zemřelo nebo bylo zraněno, se liší a zdroje se v přesném počtu neshodují. Podle odhadů však během konfliktu zemřelo zhruba 100.000 lidí.³² Více než dva miliony obyvatel byly vyhnány ze svých domovů, z nichž zhruba 600.000 odešlo do jiných států bývalé Jugoslávie.³³ Odhaduje se, že ze všech obyvatel, kteří opustili BaH, se pouze 550.000 vrátilo po válce zpět.³⁴

²⁸ Skupština je srbské a chorvatské slovo pro shromáždění, v tomto smyslu Parlament.

²⁹ Ladislav Hladký, *Bosenská otázka v 19. a 20. století* (Brno: Masarykova univerzita, 2005), 250–270.

³⁰ UNPROFOR- jednotky mírových sil OSN působící v BaH mezi léty 1992-1995, známé mimo jiné také svým selháním při etnické čistce ve Srebrenici. Viz „Former Yugoslavia – UNPROFOR,“ United Nations, staženo 22. 3. 2018, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm.

³¹ Genocida v Srebrenici – válečný zločin spáchaný v létě roku 1995, při kterém bylo vojenskými jednotkami bosenských Srbů zavražděno přes 8 tisíc Bosňáků.

Radko Mladić – velitel armády Republiky Srbské mezi léty 1992 až 1995, odsouzený na doživotí za válečné zločiny. Viz „Ratko Mladić convicted of war crimes and genocide at UN tribunal,“ The Guardian, staženo 1. 5. 2018, <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/22/ratko-mladic-convicted-of-genocide-and-war-crimes-at-un-tribunal>.

³² „Casualties of the 1990s War in Bosnia-Herzegovina, Table 6. Estimated overall numbers of war-related casualties from Bosnia-Herzegovina in 1992–1995,“ YCTA, staženo 21. 3. 2018, <http://archive.iussp.org/members/restricted/publications/Oslo03/5-con-tabeau03.pdf>.

³³ „Casualties of the 1990s War in Bosnia-Herzegovina, Table 7. Refugees and internally displaced persons from Bosnia-Herzegovina according to UNHCR estimates,“ UNHCR, staženo 21. 3. 2018, <http://archive.iussp.org/members/restricted/publications/Oslo03/5-con-tabeau03.pdf>.

³⁴ „Comparative Analysis on Access to Rights of Refugees and Displaced Persons,“ Bosnia and Herzegovina Ministry for Human Rights and Refugees, staženo 4. 4. 2018, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/default.aspx?id=283&langTag=bs-BA>.

Po konfliktu byla země značně zničena. Boje zanechaly po celé BaH stovky polorozpadlých budov, nefunkční infrastrukturu a rozsáhlá zaminovaná území, které se úřadům nepodařilo zcela vyčistit do dnešního dne. Válka poničila celou řadu průmyslových oblastí a továren – poválečný průmysl dosahoval pouze šesti procent své kapacity z roku 1991.³⁵ Stovky zničených škol, nemocnic a budov veřejné správy nefungovaly ještě dlouhou dobu po válce. Na celkovou rekonstrukci země po konfliktu přispívala celá řada mezinárodních organizací a států.³⁶ Na poválečném dění v zemi se podílela i EU, která do země vyslala mimo ekonomické pomoci i jednotky, které dohlížely na rekonstrukci země.³⁷

I když válka v Bosně a Hercegovině, která byla ukončena tzv. Daytonskou dohodou, pravděpodobně ovlivnila současný stav země nejvíce, ani poválečný vývoj jí nepřinesl ekonomickou a politickou stabilitu.

BaH musela projít nejen složitou poválečnou rekonstrukcí, ale jako postsocialistický stát, také ekonomickou transformací k liberálně tržnímu hospodářství. Transformace byla uměle řízena Západem³⁸ a i to byla jedna z příčin její neefektivnosti. První částí transformace byla privatizace, kterou však představitelé Západu nešťastně rozhodli provést decentralizovaně na úrovni jednotlivých entit a kantonů. Na její průběh tak dohlíželi regionální političtí představitelé, kteří často za přispění korupce a konexí ovládli místní podniky, což vedlo k posílení klientelistických vazeb.³⁹ Tím se ještě více prohloubila frustrace obyvatel BaH, jelikož nevěřili, že by takové změny mohly vést k prosperitě státu. Následkem nucené ekonomické transformace byl i propad průmyslové výroby, která byla již tak ve velkém útlumu kvůli válečné destrukci průmyslových oblastí. Ekonomická transformace nebyla úspěšná a vedla k velké nezaměstnanosti v zemi a ekonomické krizi, která zbrzdila její další vývoj.⁴⁰ Mimo to

³⁵ Robert Bideleux a Ian Jeffries, *The Balkans: A Post-Communist History* (Oxon: Routledge, 2007), 353-355.

³⁶ *Ibid*, 355.

³⁷ Ana Juncos, „The EU’s post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina: (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?“ *Southeast European Politics*4, č. 2 (listopad 2005): 88, <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf>.

³⁸ Poválečnou obnovu měly na starost instituce vytvořené mezinárodním společenstvím. Viz Pelikán, Chrobák, Rychlík, Tumis, Vojtěchovský, Žíla, *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*, 105.

³⁹ *Ibid*, 107.

⁴⁰ Ondřej Žíla, „Jedna si jedina moja domovina?“: *Etnodemografické proměny Bosny a Hercegoviny v letech 1945-2013*, (Praha: Filozofická fakulta UK, 2014), 277-278.

také způsobila další emigraci obyvatel a v mnoha případech i zbrzdila návrat uprchlíků.⁴¹

Co se poválečného politického systému týče, podpisem Daytonské dohody se z BaH stala federace složená ze dvou entit – Republiky Srbské a Federace Bosny a Hercegoviny.⁴² Každá z těchto částí měla rozsáhlou míru samosprávy. I když v Sarajevu nadále působila centrální vláda, neměla mnoho pravomocí.⁴³ Politický a správní systém BaH byl, a stále zůstává, velmi komplikovaný. Příčinou komplikovanosti je jeho poválečné uspořádání, které zůstalo ve stejné podobě až dodnes.

V centrální vládě působí tříčlenné Předsednictvo Bosny a Hercegoviny, ve kterém má každý národ svého zástupce. Na celostátní úrovni působí ještě také devítičlenná Rada ministrů, Parlamentní shromáždění a Ústavní soud.⁴⁴

Republiku Srbskou zastupuje přímo volený prezident (nominovaný Srbskou entitou) a dva viceprezidenti (nominovaní Chorvaty a Bosňáky).⁴⁵ I Republika Srbská má vlastní republikovou vládu, Ústavní soud, Nejvyšší soud a jednokomorové Národní shromáždění. Politický systém ve Federaci Bosny a Hercegoviny (FBH) je ještě o něco složitější. V čele stojí federální vláda, ve které jsou ministři z řad Chorvatů a Bosňáků. I FBH má v čele prezidenta a dva viceprezidenty. Entita má dále svůj vlastní dvoukomorový Parlament, Ústavní soud a Nejvyšší soud.⁴⁶ Federace je dále rozdělena do deseti kantonů, které mají své vlastní vlády.

Politický systém země má dopad i na komplikovaný ekonomický řád – centrální instituce v Sarajevu odpovídají pouze za zahraniční obchod, celní a měnovou politiku, řízení transportu mezi entitami a leteckou dopravu. O ostatních odvětvích je rozhodováno v rámci entit. V roce 2014 proběhly v několika bosenských městech

⁴¹ Timothy Donais, „The Politics of Privatization in Post-Dayton Bosnia,“ *Southeast European Politics* 3, č. 1 (červen 2002): 4, <https://pdfs.semanticscholar.org/7420/88e51117815934d60062e6e88156a63c5cc5.pdf>.

⁴² V roce 1999 bylo ještě přijato rozhodnutí o fungování tzv. distriktu Brčko, který nenáleží ani jedné z entit a má vlastní samosprávu.

⁴³ Lejla Starčević-Srkalović, *The Democratization Process In Post-Dayton Bosnia And Herzegovina And The Role Of The European Union* (Baden-Baden: Nomos, 2010), 110.

⁴⁴ Parlamentní shromáždění je tvořeno dvěma komorami, do kterých si jednotlivá etnika volí své zástupce.

⁴⁵ Zatímco pojem Bosňané označuje všechny obyvatele Bosny a Hercegoviny nezávisle na jejich etnickém původu, pojem Bosňáci označuje bosenské Muslimy. Toto pojmenování se začalo oficiálně používat až v roce 1993.

⁴⁶ Starčević-Srkalović, *The Democratization Process In Post-Dayton Bosnia And Herzegovina And The Role Of The European Union*, 110.

demonstrace, ve kterých obyvatelé upozorňovali na nízký životní standard a s ním úzce související špatný stav ekonomiky. Hlavními problémy zůstává stagnující (a místy i klesající) průmyslová výroba, složitá a nákladná byrokracie, vysoký deficit zahraničního obchodu a také vysoká nezaměstnanost.⁴⁷

V roce 2013 se nezaměstnanost v BaH vyšplhala na neuvěřitelných 44 %⁴⁸, v současné době je to zhruba 40 %.⁴⁹ S ještě vyššími čísly se potýká mladá generace mezi 15 až 24 lety – v roce 2015 dosáhla nezaměstnanost v této věkové skupině až 62 %.⁵⁰ V otázce nezaměstnanosti je situace v BaH nepříznivá jak ve srovnání se státy EU, tak i ve srovnání s ostatními státy západního Balkánu.⁵¹ Problém s hledáním vhodného pracovního místa je pro mnoho lidí (a to především mladší generaci) jedním z hlavních důvodů, proč opouštějí Bosnu a Hercegovinu.

Jako další problém současné BaH považuje mnoho místních korupci. Nejedná se jen o korupční aféry na vysokých politických postech, ale i správní korupci, která ovlivňuje každodenní život obyčejných lidí. Podle průzkumu z roku 2010 bylo až 70 % obyvatel BaH přesvědčeno, že ve vládě a politických stranách dochází ke korupčním praktikám. Zhruba 20 % obyvatel také uvedlo, že buď oni sami, nebo jejich příbuzní, použili úplatky při činnostech jako je jednání s policií, návštěva lékaře nebo úřadů v průběhu jednoho roku před provedením průzkumu.⁵² Ve stejném průzkumu také většina lidí uvedla, že kvůli korupci a úplatkům je v zemi velmi složité najít si zaměstnání.

Nejen válka, ale i vývoj po ní a současný stav země zapříčinily nucenou i dobrovolnou emigraci obyvatel z Bosny a Hercegoviny. Podle odhadů žijí v současné

⁴⁷ Franz-Lothar Altmann, „Bosnien und Herzegowina und die Dayton-Economy,“ *Südosteuropa Mitteilungen*, č. 1 (2014): 70.

⁴⁸ „Rekordna nezaposlenost u BiH,“ SEEBiz, staženo 30. 4. 2018, <http://www.seebiz.eu/rekordna-nezaposlenost-u-bih/ar-68282/>.

⁴⁹ „Bosnia and Herzegovina Unemployment Rate 2017-2018,“ Trading Economics, staženo 30. 4. 2018, <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>.

⁵⁰ „Youth unemployment rate for Bosnia and Herzegovina,“ Economic Research, staženo 30. 4. 2018, <https://fred.stlouisfed.org/series/SLUEM1524ZSBIH>.

⁵¹ „Unemployment, total (% of total labour force) (Modeled ILO estimate)“ The World Bank, staženo 21. 3. 2018, https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=BA-DK-CZ&year_high_desc=false.

⁵² „Corruption in Bosnia and Herzegovina,“ United Nation Office on Drugs and Crime, staženo 22. 3. 2018, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Bosnia_corruption_report_web.pdf.

době až dva miliony, což je zhruba 56 % obyvatel BaH, mimo zemi.⁵³ Nejvíce lidí opustilo BaH během konfliktu, ale i po více než dvaceti letech od jeho ukončení je emigrace ze země vysoká. Vysoké hodnoty odlivu obyvatelstva řadí BaH na 16. místo na světě podle míry emigrace ve vztahu k celkovému počtu obyvatel.⁵⁴ Bosenská diaspora se netvořila pouze ve válečném a poválečném období, ale první vlna emigrace proběhla už v dobách, kdy byla BaH součástí Jugoslávské federace. V tomto období odešla velká část obyvatel do ostatních států federace, ale také do západních zemí, především Německa a Rakouska.

Podle statistik našli dočasné nebo dlouhodobé útočiště emigranti z Bosny a Hercegoviny ve více než 100 zemích světa.⁵⁵ V současné době lze početné bosenské diaspory nalézt v Rakousku, Chorvatsku, Německu, Srbsku, Švédsku, USA, Kanadě a také ve Slovinsku. Právě ve Slovinsku představují imigranti z Bosny a Hercegoviny největší národnostní menšinu (téměř 50 % ze všech národnostních menšin). Podle odhadů z roku 2012 byl počet migrantů z BaH do Slovinska a jejich potomků (druhé a třetí generace) zhruba 150.000.⁵⁶ Slovinsko se stalo cílem bosenské emigrace především v období po válce. V roce 2009 byl počet Bosňanů zde žijících šestkrát vyšší než v roce 2000. Hlavními důvody imigrace do Slovinska byly lepší pracovní příležitosti a také relativní podobnost bosenské a slovinské kultury a jazyka.⁵⁷

I když se v průběhu let vytvořila celá řada bosenských diaspor po celém světě, ve Slovinsku je jedna z nejpočetnějších.⁵⁸ Vzhledem k malé rozloze země a velikosti slovinské populace, tam tvoří tak početná menšina důležitou součást společnosti.⁵⁹ Studovat bosenskou diasporu ve Slovinsku je tak relevantní nejen kvůli její velikosti a značnému vlivu, ale také kvůli její efektivní integraci do slovinské společnosti, na kterou má velký vliv společná moderní historie obou zemí. Neméně důležitým

⁵³ „Bosnia and Herzegovina migration profile for the year 2016,“ Bosnia and Herzegovina Ministry of Security, staženo 26. 3. 2018, http://www.msb.gov.ba/PDF/MIGRATION_PROFILE_2016_2ENG.pdf

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ „Informacija o stanju iseljništva iz BiH,“ Bosna i Hercegovina Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, staženo 26. 3. 2018, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/Informacija%20o%20iseljenistvu%20iz%20BiH_dec%202012.pdf.

⁵⁷ Mojca Pajnik, *What Kind of Integration? Migrant workers from BiH in Slovenia*, (Sarajevo: University of Sarajevo, 2013), 73.

⁵⁸ Valenta a Ramet, „Bosnian Migrants: An Introduction,“ 5.

⁵⁹ Ve srovnání s ostatními zeměmi, ve kterých lze nalézt početnější bosenskou diasporu.

aspektem studia bosenské diaspory v Lublani je snaha jejich členů o zachování původní bosenské kultury v hostitelské zemi a udržování důležitých transnacionálních vazeb.

3.2 Emigrace z Bosny a Hercegoviny

Emigraci z Bosny a Hercegoviny lze rozdělit do tří hlavních etap.⁶⁰ Jako první významnější období je považována éra, kdy byla BaH součástí Jugoslávské federace. V této době odcházela většina lidí do zemí západní Evropy, především do Německa a Rakouska (nejvíce v 60. letech), s vidinou lépe placené práce. Pracovníci z BaH často působili jako méně kvalifikovaná levná pracovní síla, tzv. *Gastarbeiteri*.⁶¹ Druhá a největší vlna odchodů z Bosny a Hercegoviny probíhala během válečného konfliktu mezi léty 1992 a 1995. V této době opustilo zemi zhruba 1.200.000 obyvatel.⁶² Nejvíce lidí odešlo z BaH v době vypuknutí války (1992) a v roce 1995 po tzv. Srebrenickém masakru.⁶³ Třetí etapou emigrace z Bosny a Hercegoviny je poté poválečné období. Podle odhadů jen prvních pět let po válce opustilo zemi více než 90.000 mladých lidí ve věku od 18 do 35 let.⁶⁴ Emigrace v tomto období trvajícím až dodnes, je zapříčiněna především špatným ekonomickým stavem země a vysokou nezaměstnaností. Mnoho mladých a vzdělaných lidí odchází za vidinou lepšího zaměstnání a vyšší životní úrovně do zemí EU nebo USA.⁶⁵ Tzv. „*brain drain*“⁶⁶ je jeden z největších problémů, který musí vláda v BaH v současné době řešit. Velká část bosenské diaspory v zahraničí je vysoce kvalifikovanou a vzdělanou pracovní silou, podle odhadů Světové Banky má skoro 30 % emigrantů z Bosny a Hercegoviny vysokoškolský titul.⁶⁷

⁶⁰ Valenta a Ramet, „Bosnian Migrants: An Introduction,“ 2.

⁶¹ Gastarbeiter – cizinec, který pracuje v hospodářsky vyspělejší zemi. Označení z druhé poloviny 20. století především pro pracovníky z balkánských a jihoevropských zemí v Západním Německu.

⁶² UNHCR, „Casualties of the 1990s War in Bosnia-Herzegovina, Table 7. Refugees and internally displaced persons from Bosnia-Herzegovina according to UNHCR estimates.“

⁶³ Valenta a Ramet, „Bosnian Migrants: An Introduction,“ 2-3.

⁶⁴ „Bosnia and Herzegovina 20 years on from Dayton,“ Forced Migration Review, staženo 30. 4. 2018, <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=77807cf9-9ad9-4f7f-a720-dc00c7e91c53%40sessionmgr102>.

⁶⁵ Ibid, 3.

⁶⁶ Brain drain – odliv mozků. Fráze označující odliv inteligence (vzdělaných a kvalifikovaných lidí). Problém se týká především zaostalejších zemí s nedostatkem pracovních příležitostí.

⁶⁷ „Diasporas and Developmnet,“ Radmila Mitrović, Deputy Minister of Human Rights and Refugees, staženo 7. 4. 2018, <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/idm/workshops/IDM-2013-Diaspora-Ministerial-Conference/Diaspora-Ministerial-Conference-Statement-Mitrovic.pdf>.

Stejně důležitým tématem, jako je emigrace z BaH, je i návrat emigrantů zpět do země. Otázka válečných navrátilců je téma, které stále rezonuje bosenskou společností. Do snah o návrat uprchlíků jak z jiných zemí, tak tzv. vnitřně přesídlených osob, se zapojuje nejen vláda, ale také řada organizací. Mezi nimi nejvíce vyniká UNHCR.⁶⁸ Podle statistik z roku 2005 se z celkového počtu zhruba dvou milionů osob, které musely kvůli válce opustit svá bydliště, vrátilo zhruba 450.000 uprchlíků a zpět do svých domovů přišlo 570.000 vnitřně přesídlených osob.⁶⁹ Tento číselný údaj není příliš optimistický, avšak vláda BaH (s pomocí jiných organizací) stále pokračuje v poskytování asistence rodinám, které se vrátily, nebo uděluje podporu pro rekonstrukci jejich původních domovů.⁷⁰

Ve své práci se zaměřuji spíše na potenciální návrat dobrovolných emigrantů. Konkrétním důvodům k návratu se věnuji hlouběji v analytické části práce. Návrat dobrovolných migrantů do země se dá jen těžko monitorovat, jelikož se statistiky povětšinou zaměřují pouze na válečné navrátilce. Celkově má však země negativní migrační saldo⁷¹ a každoročně tak ztrácí množství svých obyvatel.

Co se tzv. „brain gainu“⁷² týče, implementovala Mezinárodní pracovní organizace (IOM) několik programů, které se zaměřovaly na návrat vysoce kvalifikované pracovní síly do BaH. Mezi roky 1996 a 2002 se díky tomu do země vrátilo 862 obyvatel s vysokým vzděláním.⁷³ Celkově je však podobných programů v BaH nedostatek, čímž se zpomaluje větší příliv vzdělaných lidí ze zahraničí.

⁶⁸ Vnitřně přesídlené osoby – často označovány anglickou zkratkou IDPs. IDPs utíkají z místa svého bydliště většinou kvůli ozbrojeným konfliktům, násilí, porušování lidských práv apod., ale na rozdíl od uprchlíků hledají útočiště v zemi svého původu a zůstávají tak stále pod právní ochranou svého státu. Viz „Internally Displaced People,“ UNHCR, staženo 30. 4. 2018, <http://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>.

⁶⁹ „Comparative Analysis on Access to Rights of Refugees and Displaced Persons,“ Bosnia and Herzegovina Ministry for Human Rights and Refugees, staženo 4. 4. 2018, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/default.aspx?id=283&langTag=bs-BA>.

⁷⁰ Forced Migration Review, „Bosnia and Herzegovina 20 years on from Dayton.“

⁷¹ Migrační saldo – neboli čistá migrace. Údaj, který uvádí rozdíl mezi počtem imigrantů a emigrantů v určitém územním celku.

⁷² Brain gain, neboli „zisk mozků“ je teoretický pojem, který označuje jakékoliv úsilí, pokusy, programy nebo projekty, které se zaměřují na získávání a příliv vzdělaných lidí do země. Viz Bohdan Jalowiecki a Grzegorz Gorzelak, „Brain drain, brain gain, and mobility: theories and prospective methods,“ *Higher Education in Europe* 29, č. 3 (2004): 300, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0379772042000331589?scroll=top&needAccess=true>.

⁷³ Alexandar Bozic, „The Market and Institutional Value Attachments to Sustainable Return of Human Capital to Bosnia and Herzegovina,“ *Journal of Identity and Migration Studies* 7, č. 2 (září 2013): 53, <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=08599628-017d-4e07-abc5-dd3e1929264b%40sessionmgr103>.

4.4 Bosenská diaspora ve Slovinsku

První, ač nikterak veliká, imigrace do Slovinska z Bosny a Hercegoviny proběhla během první světové války a v období bezprostředně po ní. V té době byly oba dnešní státy součástí Království Jugoslávie a na území Slovinska přicházeli především vojáci, úředníci a vojenští důstojníci.⁷⁴ V poválečném období se Slovinsko stalo oblíbenou destinací pro imigranty z ostatních částí Jugoslávie.⁷⁵ Po roce 1963, kdy se otevřely hranice státu, odcházely hlavní migrační proudy hlavně do zemí západní Evropy, ale ani přesto se imigrace do Slovinska nezastavila.

Nejvíce uprchlíků z Bosny a Hercegoviny přišlo do Slovinska po vypuknutí konfliktu v roce 1992. Podle odhadů dorazilo jen během jara 1992 až 45.000 uprchlíků z BaH a Chorvatska.⁷⁶ Imigranti dostávali tzv. dočasný uprchlický status, který jim dovoľoval žít v uprchlických centrech a poskytoval jim právo na základní zdravotní péči, vzdělávání a dočasnou práci. Nelze určit přesný počet válečných uprchlíků z Bosny a Hercegoviny, protože do přehledů migrantských skupin se lidé z BaH zapisovali buď jako Chorvati, Srbové, Muslimové nebo i jako Jugoslávci. Přesto z těchto čtyř skupin přišlo mezi léty 1952 a 2002 do Slovinska celkem 130.000 imigrantů.⁷⁷

Samostatnou kapitolu imigrace představují pracovníci, kteří přišli z BaH a na území Slovinska mají buď dlouhodobé, nebo dočasné pracovní povolení a většinou působí jako méně kvalifikovaná pracovní síla s velmi nízkým platem.⁷⁸ Podle oficiálních statistik působilo legálně ve Slovinsku v roce 2005 zhruba 21.000 bosenských

⁷⁴ Kalčič a Gombač, „The Bosnian Diaspora in Slovenia,“ 208.

⁷⁵ Název Království Jugoslávie se používal od roku 1929. V roce 1943 byl stát s drobnými geografickými změnami přejmenován na Demokratickou federativní Jugoslávii a od roku 1946 nesl název Federativní lidová republika Jugoslávie. Od roku 1963 až do jeho zániku v roce 1992 se stát jmenoval Socialistická federativní republika Jugoslávie. Viz Sabrina Ramet, *The three Yugoslavias: state-building and legitimation* (Washington D. C.: Indiana University Press, 2006): 495.

⁷⁶ „Migrations to Slovenia after the Second World War,“ Statistical Office of the Republic of Slovenia 2006, staženo 30. 3. 2018, <http://www.stat.si/StatWeb/en/Field/Index/17/98>.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Podmínkou pro takové pracovní povolení je nejprve dvouletý pracovní poměr u jednoho zaměstnavatele, a až po této lhůtě mohou pracovníci požádat o volnější tzv. osobní pracovní povolení, při kterém už nemusí mít jednoho určitého zaměstnavatele a mohou i podnikat.

pracovníků.⁷⁹ Problém u takových imigrantů přetrvává v jejich nedostatečném začlenění do hostitelské společnosti. Často jsou zaměstnáváni ve firmách, kde pracují pouze s ostatními pracovními migranty z jiných zemí (především z dalších států bývalé Jugoslávie) a uzavírají se tak do sociální bubliny.⁸⁰ Vysoké pracovní nasazení, práce o víkendech a mnohdy také společné bydlení na ubytovnách způsobuje, že je prakticky nemožné, aby se pracovníci zapojili do jiných volnočasových aktivit, které by jim umožnili integraci do slovinské společnosti. Příčinou bývá i závislost jejich rodiny na remitencích.⁸¹

Při studiu bosenské diaspory ve Slovinsku nelze opomenout další důležitou skupinu – část bosenské populace mezi 18–26 lety, která přijela do Slovinska studovat. Studium v zemi je pro ni velmi výhodné – Slovinsko má bilaterální dohody s Makedonií, BaH, Srbskem, Černou Horou a Kosovem a studentům z těchto zemí poskytuje vzdělávání na vysokých školách zdarma, za stejných podmínek, jako mají slovinští studenti.⁸² Jedinou překážku pro bosenské studenty představuje slovinština, jako hlavní jazyk jejich působení na univerzitách.⁸³ Celkově ale mladí lidé z BaH tvoří velké procento vysokoškolských studentů ve Slovinsku.

V současné době žijí členové bosenské diaspory ve Slovinsku především ve větších městech, která nabízí dostatečné pracovní uplatnění. Takovými městy jsou například Lublaň, Maribor, Koper, Celje nebo Velenje. Bosňané se ve Slovinsku sdružují v celé řadě organizací, avšak jen málo z nich se soustředí na bosenské imigranty nezávisle na etniku. Spolky se většinou dělí podle konkrétních národností, například jen Srbové jich mají po celém Slovinsku více než 38, ale jen některé z nich kladou důraz na

⁷⁹ „Employment and working conditions of migrant workers – Slovenia,“ EurWORK, staženo 31. 3. 2018, <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/comparative-information/national-contributions/slovenia/employment-and-working-conditions-of-migrant-workers-slovenia>.

⁸⁰ Sociální bublina – sociální skupina, která má imaginární bariéru mezi dalšími společnostmi, jež brání oboustranné výměně informací. Viz Frederik Risinger, „Social Bubbles: How They Prevent Students from Seeing Different Perspectives on Historical Events and Social Issues,“ *Social Education* 80, č. 2 (duben 2016): 111.

⁸¹ Remittance jsou finanční a jiné prostředky, které zasílají migranti ze země, kde pracují do země jejich původu. Zvláště pro BaH jsou remittance podstatnou částí národního příjmu. Viz „Remittances and development: The case of Bosnia,“ Netzwerk Migration in Europa, staženo 3. 5. 2018, <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/Istrazivanja/default.aspx?id=1766&langTag=bs-BA>.

⁸² „International students,“ University of Ljubljana, staženo 31. 3. 2018, <https://www.uni-lj.si/study/information/foreign-citizens/>.

⁸³ Tomuto tématu se práce věnuje v analytické části.

bosenské kořeny.⁸⁴ Své monoetnické spolky mají i bosenští Chorvaté a Bosňáci. Zvláštní kategorii pak tvoří několik organizací, které sdružují muslimské obyvatelstvo ve Slovinsku nezávisle na zemi původu jejich členů. Důležitým spolkem, který sdružuje bosenské imigranty, je tzv. „*Društvo bosansko-hercegovaškega in slovenskega prijateljstva Ljiljan*“, s nímž jsem v průběhu svého výzkumu měla možnost pracovat osobně. „*Ljiljan*“ působí ve Slovinsku od roku 1992 a zaměřuje se na tradiční bosenský folklor, hudbu a jiné kulturní tradice. Další organizací, která si klade za cíl propagovat BaH jako celek a oslovovat imigranty nezávisle na etniku, je „*The Bosnian-Herzegovinan Students' Association*“.⁸⁵

Důležitým prvkem pro bosenskou integraci do slovinské společnosti jsou i média. Po roce 1991, kdy se Slovinsko stalo samostatným státem, se začal v celostátním rádiu vysílat pořad „*Balkan urnebes*“. Ten se nejprve věnoval především jugoslávské kultuře, vysvětloval historii a snažil se zaměřit i na moderní trendy v zemích bývalé Jugoslávie (mezi nimi i migraci mezi jednotlivými státy). Důležitější roli pak pořad sehrál během války v Bosně a Hercegovině, kdy poskytoval nejnovější zpravodajství ze země. Pro bosenské uprchlíky ve Slovinsku to byl často jediný způsob, jak zjistit aktuální informace o jejich vlasti a příbuzných, kteří v ní zůstali. V roce 2004 začalo rádio vysílat několik pořadů v bosenštině a přinášelo nejnovější informace o dění v bosenské komunitě.⁸⁶

Konkrétním případům integrace do společnosti se věnuji v analytické části práce, ale obecně lze podotknout, že i přes snahy o lepší začlenění, stále značná část slovinské společnosti nahlíží na bosenské imigranty jako na levnou pracovní sílu, která je ekonomicky závislá a snadno nahraditelná.

Ve Slovinsku bylo dlouhou dobu na imigranty ze zemí Jugoslávie nahlíženo jako na homogenní skupinu. Ve slovinské společnosti se o nich hovořilo jako o „*Bosancich*“. Tímto pojmem se označovali všichni imigranti hovořící srbo-chorvatsky, přičemž nezáleželo na tom, z jakého státu přicházejí nebo jaké jsou národnosti. Teprve v době konfliktu v BaH začala slovinská společnost rozlišovat mezi jednotlivými národy, a i

⁸⁴ Srbské spolky zaštituje tzv. Unie srbských kulturních asociací Slovinska, Chorvatské Unie chorvatských kulturních asociací Slovinska a bosňánské Unie bosňáckých kulturních asociací Slovinska. Viz Kalčić a Gombač, „*The Bosnian Diaspora in Slovenia*,“ 209-210.

⁸⁵ Kalčić a Gombač, „*The Bosnian Diaspora in Slovenia*,“ 210.

⁸⁶ *Ibid*, 211-212.

organizace sdružující diasporu se začaly dělit na bosňácké, srbské a chorvatské. Společnost začala rozlišovat bosenskou diasporu podle náboženského vyznání až po roce 1991.⁸⁷ I to mělo velký vliv na integraci. Nejméně problémů měli katolíci, jelikož slavili stejné svátky a navštěvovali stejné kostely jako většina slovinské společnosti. Ani pravoslavní se příliš nelišili od většinové slovinské společnosti, ale problém, který přetrvává až do dnešní doby, nastává v nahlížení na muslimy. Protiislámské nálady jsou ve slovinské historii zakořeněny už od dob tureckých expanzí – to ostatně hojně znázorňuje i slovinská literatura a historiografie.⁸⁸ Tyto nálady byly značně utlumeny v dobách fungování Jugoslávie, kdy nebyl celkově kladen velký důraz na náboženství. Na povrch opět vyluly až po jejím rozpadu – většinou v podobě politického diskurzu a předsudků vůči muslimskému obyvatelstvu obecně. Kromě toho má slovinská společnost stále tendence lehce opovrhovat vším, co je možné označit jako „orientální“ a „balkánské“ v protikladu ke všemu, co přinesl vyspělejší západ.⁸⁹ Všechny tyto skutečnosti vedou k tendenci bosenské muslimské komunity uzavírat se před většinovou společností, čímž se jejich cesta k úspěšnější integraci dále komplikuje.⁹⁰

⁸⁷ Ibid, 213.

⁸⁸ Špela Kalčič, „*Ampak to pa lahko pohvalimo, da je o miru in ljubezni spregovoril mohamedan*“: *mobilizacija obmejnega orientalizma proti gradnji džamije v Ljubljani* (Lublaň: Intitute for Ethnic Studies, 2006), abs., <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PEYX7RQ0/3f33b130-9d2f-4c6c-9110-06a54e2d13fe/PDF>.

⁸⁹ Tento trend byl ve společnosti přítomný hlavně v dobách fungování Jugoslávské federace, ale i těsně po jejím rozpadu, kdy se Slovinci snažili distancovat od problémů ostatních nástupnických států. Podobné uvažování ve slovinské společnosti kleslo především po přijetí Slovinska do EU v roce 2004, které pro Slovincy symbolizovalo jakýsi „oficiální posun na západ“.

⁹⁰ Kalčič a Gombač, „The Bosnian Diaspora in Slovenia,“ 213-215.

4. ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Život bosenské diaspory v Lublani

V první části rozhovorů jsem se zaměřila na život respondentů v Lublani. Zkoumala jsem především vztahy mezi členy diaspory a slovinskou společností, jejich vlastní vnímání života v Lublani a věnovala se také případnému výskytu diskriminace a předsudků ze strany slovinské společnosti vůči nim. V rozhovorech jsem se také ptala na důvod, z jakého si respondenti (nebo jejich rodiče) vybrali konkrétně Slovinsko jako svou hostitelskou zemi.

Nejdůležitějším faktorem pro volbu Slovinska jako cílové země, je pro respondenty především jeho geografická i kulturní blízkost s BaH. Rodiče druhé generace diaspory odcházeli do země hlavně kvůli lepším pracovním možnostem, ale i proto, že Slovinsko, stejně jako BaH, bylo dlouhou dobu součástí Jugoslávie a tvořili tak jeden stát. Důležitým faktorem pro respondenty, kteří odešli z BaH sami, je možnost studia v zemi EU, jež je zároveň blízko jejich domova, takže se tam mohou pravidelně vracet. Zejména titul z univerzity ze státu EU je pro bosenské migranty velmi důležitý, protože zvyšuje jejich šance na lepší pracovní umístění po návratu do BaH. Podstatná je pro ně také možnost studia na slovinských vysokých školách zdarma.

Klíčový prvek v diskuzi o životě bosenské diaspory ve Slovinsku představuje jazyk. Podobnost bosenštiny (nebo i srbštiny a chorvatštiny) se slovinštinou ulehčuje respondentům jejich každodenní život ve Slovinsku.⁹¹ Paradoxně ale také příbuznost obou jazyků způsobila respondentům i problémy – i když slovinštině bez problémů rozumí, trvá jim nějaký čas, než se ji naučí sami aktivně používat. To často představuje překážku k lepší integraci mezi vrstevníky a tvoří se tím začarovaný kruh, který vede k většímu uzavření diaspory.

⁹¹ Předchůdce dnešní bosenštiny, srbštiny, chorvatštiny a černohorštiny byla tzv. srbochorvatština, která byla společně s makedonským a slovinským jazykem oficiálním jazykem tehdejší Jugoslávie. Podle některých analýz jsou tyto nové jazyky pouze národními dialekty srbochorvatštiny. Slovinština tvoří společně s výše zmíněnými srbo-chorvatskými jazyky západní větev jihoslovanských jazyků. Viz Snježana Kordić, „Policentrični standardni jezik,“ v *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, ed. Lada Badurina (Záhřeb: HRSG., 2009), 85, http://bib.irb.hr/datoteka/426269.POLICENTRICNI_STANDARDNI.PDF.

Chtěla bych se více bavit se slovinskými studenty, ale problém je v jazyku. Neumím slovinsky natolik dobře, abych s nimi vedla plynulou konverzaci, a proto se raději delším rozhovorům vyhýbám, i když by mi to pomohlo se jazyk rychleji naučit. Bavím se tak mnohem víc s dalšími studenty z Bosny, ale tím se zase zavíráme svému okolí a hůře pak zapadáme do kolektivu.⁹²

Naopak, například Z. P. zastává názor, že v mnoha případech si za nedostatečnou integraci kvůli jazyku mohou bosenští imigranti sami, protože neprojevují dostatečnou ochotu se naučit slovinsky. Podle ní je pro ně pohodlnější se slovinsky vůbec neučit a komunikovat jen s jinými lidmi z BaH, čímž sami zabraňují snazší interakci se Slovinci. Takové chování ona sama hodnotí jako neochotu Bosňanů asimilovat se.⁹³

Každý z respondentů připouští, že slovinština pro ně představovala alespoň v počátcích jejich pobytu v Lublani překážku ke snadnější integraci do společnosti. Část z nich ale také přiznává, že jazyk se stal i prostředkem diskriminace ze slovinské strany. Ve třech případech účastnice výzkumu uvádějí, že se s nimi spolužáci ve škole odmítají bavit, když mluví bosensky a setkaly se kvůli jazyku i s diskriminací ze strany vysokoškolských pedagogů.

Když jsem tu studovala první rok, jednou jsem omylem odpověděla profesorovi na otázku v bosenštině. Odpověděl mi, že nerozumí mému jazyku, ať mluvím buď slovinsky, nebo anglicky, jinak nemám na jeho přednáškách co dělat. (...) Přitom vím, že umí srbochorvatsky a musel mi rozumět.⁹⁴

Téměř všichni účastníci výzkumu potvrdili, že se už minimálně jednou během svého pobytu v Lublani s nějakým případem diskriminace setkali. Z rozhovorů vyplývá, že největší problém představují předsudky vůči pracovníkům z bývalých států Jugoslávie obecně. Část respondentů si myslí, že pro mnoho Slovinců stále imigranti z BaH znamenají synonymum pro levnou a nevzdělanou pracovní sílu, která bere práci místním. K takovým předsudkům se ve své práci věnuje *Janja Žitnik*, který dochází k závěrům, že slovinská společnost má tendence do určité míry opovrhovat imigranty

⁹² E. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 2. 2. 2018.

⁹³ Z. P., při osobním rozhovoru v Lublani, 26. 1. 2018.

⁹⁴ M. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 12. 12. 2017.

z východních zemí a to především těmi, kteří v zemi působí na nižších pracovních postech. Podle autora pak naopak vzhlížejí ke vzdělaným imigrantům ze západu. (Ostatně podobný trend lze pozorovat i v České republice, kde trpí značná část obyvatelstva předsudky a stereotypy vůči imigrantům z východu. Ale zatímco ve Slovinsku tuto skupinu představují imigranti ze zemí bývalé Jugoslávie, v ČR se jedná především o Ukrajince, Rumuny nebo Bulhary, kteří zde často působí jako levná pracovní síla.) Žitnik tento stav ve Slovinsku přisuzuje především jeho ekonomickému postavení a snaze co nejvíce obstát v mezinárodním prostředí a zapadnout do západních struktur.⁹⁵ I s tímto názorem se respondenti ztotožňují – podle nich se slovinská společnost snaží zbavit pomyslné nálepky státu bývalé Jugoslávie nebo balkánské země. Zároveň ale všichni uvádějí, že se situace neustále zlepšuje a slovinská společnost je k bosenským imigrantům mnohem více otevřená, než tomu bylo dříve.

S předsudky vůči imigrantům z BaH se osobně setkala i D. D., která pochází z Bihaće, a stejně jako mnoho obyvatel kantonu má dvojí občanství – bosenské a chorvatské.

Když jsem před dvěma lety přišla do Lublaně kvůli studiu, hledala jsem si byt. Mám sice dvojí občanství a dva pasy, ale jsem zvyklá používat ten bosenský. (...) Když mi už po několikáté odmítli pronajmout byt, kamarádka mi poradila, ať při hledání pronájmu používám pas chorvatský a říkám, že jsem Chorvatka. (...) Prý nejsem první, komu se to stalo. Místní se bojí, že když jsem z Bosny, tak nebudu platit nájem a budou se mnou problémy.⁹⁶

Problematické dvojího občanství se věnují i autoři *Micinski a Hasić*.⁹⁷ Ti ve své práci došli ke stejným závěrům, jako popisuje můj výzkum v případě respondentky D. D. Podle

⁹⁵ Janja Žitnik, „Statistical Facts are Human Fates: Unequal Citizens in Slovenia,“ *Journal of Ethnic and Migration Studie*34, č. 1 (leden 2008): 77-94, <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e1f0ce87-1417-4139-8fed-258d04e9a801%40sessionmgr4009>.

⁹⁶ D. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 15. 12. 2017.

⁹⁷ I když autoři ve svém výzkumu pracují s dvojím občanstvím ve smyslu občanství země původu a hostitelské země. Pro potřeby práce jejich výzkum srovnávám s případem mé respondentky (občanství bosenské a chorvatské).

jejich výsledků používají mladí migranti z BaH často dvojí občanství strategicky jako jakousi „záchrannou síť“ k ulehčení řešení různých, většinou administrativních, situací.⁹⁸

Jiná respondentka, D. M., uvedla, že ona sama se s žádným větším případem diskriminace nesekala, ale zmínila situaci, která ve Slovinsku nastala v 90. letech a dodnes se mezi bosenskou diasporou považuje za největší diskriminační aféru, ke které ve Slovinsku došlo. Tzv. „*izbrisani*“, neboli vyškrtnutí, nezasáhlo přímo účastníky mého výzkumu, ale jejich rodiče a celou starší generaci bosenské diaspory ve Slovinsku. K aféře došlo v roce 1992, krátce po tom, co Slovinsko získalo nezávislost. Občané bývalých republik SFRJ, kteří měli v tu dobu trvalou adresu ve Slovinsku, měli právo požádat o slovinské občanství. Ti, kteří však občanství z nejrůznějších důvodů nezískali (žádost byla zamítnuta nebo o něj nestihli požádat) ztratili protiprávně povolení k trvalému pobytu. Aféra postihla zhruba 30.000 obyvatel, nejčastěji Srbů, Chorvatů a bosenských Muslimů.⁹⁹ Do dnešních dob je tento akt považován za jeden z největších případů porušení lidských práv ve Slovinsku a mnoho kritiků ho nazývá „administrativní etnickou čístkou“. Jako důsledek toho opustilo Slovinsko zhruba 12.000 obyvatel. Po dlouhou dobu zůstal problém se statusem zbylých 18.000 občanů nevyřešen – do roku 2007 získali někteří z nich povolení k pobytu a státní občanství, někteří pouze povolení k pobytu a někteří byli vyhoštěni ze země. Podle odhadů žije ve Slovinsku až do dnešní doby kvůli aféře zhruba 6.000 obyvatel ilegálně.¹⁰⁰

Od té doby se však postavení imigrantů z BaH a chování slovinské vlády a úřadů k nim mnohonásobně zlepšilo. Podle R. S. je to i díky tomu, že především z Lublaně se stává multikulturní město, ve kterém žijí tisíce cizinců a slovinská společnost je k nim mnohem více tolerantní.¹⁰¹

Všichni respondenti uvádí, že jim osobně nečiní problémy navazovat kontakty a přátelství se Slovinci. Při otázce ohledně trávení jejich volného času však přiznávají, že většinu jejich přátel v Lublani představují jiní imigranti z BaH. Jako důvod k tomu

⁹⁸ Nicholas R. Micinski and Jasmin Hasić, „Dual Citizenship and Youth Identity in Bosnia and Herzegovina,” v *Changing Youth Values in Southeast Europe: Beyond Ethnicity*, ed. Tamara Pavasovic Trost and Danilo Mandic (London: Routledge, 2018), 39.

⁹⁹ „About Erasure,” *The Erased: Information and documents*, staženo 26. 4. 2018, <http://www.mirovni-institut.si/izbrisani/en/about-erasure/>.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ R. S., při osobním rozhovoru v Lublani, 6. 2. 2018.

uvádějí, že i když Slovinsko a BaH byly dlouhou dobu součástí jednoho státu, mentalita obyvatelstva je až překvapivě rozdílná. Při rozhovoru to shrnula D. M.:

Slovinci jsou oproti nám uzavřenější, chladní a odtažití. V Bosně se s vámi hned každý začne bavit a je k vám přátelský, když se něco děje, okamžitě vám každý pomůže. Jsme celkově mnohem živější a rádi se bavíme. (...) V Bosně nikdy nebudeš mít hlad, od toho máš kamarády. To se tady nestane.¹⁰²

Podobný názor mají všichni respondenti a podle nich je to hlavní důvod, proč se cítí ve společnosti jiných Bosňanů lépe, než se Slovinci. Je třeba však dodat, že výsledky tohoto výzkumu jsou velmi subjektivní a může je ovlivňovat mnoho faktorů působících na jeho účastníky.

Tématice vztahu náboženství bosenské diaspory a integrace se věnuji již v teoretické části práce. Stejnou problematiku popisují autoři *Kalčić* a *Gombač*, kteří tvrdí, že integrace muslimských imigrantů z BaH není zdaleka tak úspěšná jako integrace katolíků nebo pravoslavných. Podle autorů je to způsobeno především tím, že muslimové museli svou „náboženskou infrastrukturu“ a tradice ve Slovinsku stavět od počátku, zatímco křesťanství má v zemi dlouhou tradici. Kvůli tomuto faktu vykonávali muslimští imigranti po dlouhou dobu své náboženské a kulturní tradice v uzavřených kolektivech a tím se ještě více oddělovali od většinové společnosti.¹⁰³ Můj vlastní výzkum neodpovídá této teorii, jelikož respondenti uvádějí, že nevidí rozdíl mezi integrací křesťanských a muslimských členů diaspory. Celkově ani nevnímají rozdíly v náboženství jako největší problém jejich integrace a nesetkali se s diskriminací kvůli jejich vyznání, i přes to, že většina z nich pochází z muslimských rodin. To může být zapříčiněno tím, že pro generaci mých respondentů nepředstavuje náboženství tak důležitou součást života jako pro jejich rodiče a prarodiče a většinou ani sami náboženské tradice aktivně nepraktikují. Názory všech nejlépe shrnula ve své odpovědi D. M.:

¹⁰² D. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 14. 2. 2018.

¹⁰³ Především v posledních letech se však tento problém zlepšil a nejrůznější muslimské kulturní soubory (především bosňácké) se snaží prezentovat na veřejnosti a otevírat lidem svou kulturu. Viz Kalčić a Gombač, „The Bosnian Diaspora in Slovenia,“ 213.

Pocházím z bosňácké (muslimské) rodiny, ale sama islám nepracuji, stejně jako většina mých vrstevníků. (...) Moje generace bere náboženství spíše jako jakési kulturní pozadí, které patří k našemu národu, ale to je vše.¹⁰⁴

Podle mého výzkumu míra integrace do společnosti není rozdílná u respondentů, kteří se již ve Slovinsku narodili oproti samotným imigrantům. Na rozdíl od prvního tématu, otázce návratu, se tedy nevytvořily žádné rozdílné tábory. Všichni respondenti se shodli, že pro ně velký problém zpočátku představoval především jazyk a většina z nich se během svého života ve Slovinsku setkala s předsudky vůči imigrantům z BaH nebo diskriminací. Každý ale dodal, že se většinou jednalo o ojedinělé incidenty a postoje slovinské společnosti k nim se neustále zlepšuje. Podle mnoha odpovědí je to mimo jiné zapříčiněno i mladou generací, která je více multikulturní, otevřená a méně xenofobní. Dle respondentů se situace ve Slovinsku v tomto ohledu celkově neustále zlepšuje.

4.2 Percepce současného dění v Bosně a Hercegovině a vztah k zemi

V další části rozhovorů jsem se zaměřila na to, jak členové bosenské diaspory vnímají současnou situaci v BaH. Základní otázkou bylo, zda se respondenti vůbec o aktuální dění v zemi zajímají. I v tomto tématu je viditelný rozdíl mezi druhou generací diaspory a samotnými imigranty. Zatímco mladí lidé, kteří odešli ze země sami, uvádějí, že se stále velmi aktivně zajímají o dění a každý den sledují bosenská média, pro představitele druhé generace už aktuální informace o BaH nejsou tak podstatné. Ovšem i zástupci druhé skupiny uznávají, že důležité události v zemi sledují a také se o nich často baví s rodinou, ale mnohem více se zajímají o současné dění ve Slovinsku. Tento fakt je důsledkem toho, jakou zemi berou respondenti jako svůj domov a kde chtějí trávit svůj budoucí život. Zatímco zástupci druhé generace diaspory považují za svůj domov Slovinsko, účastníci, kteří emigrovali sami, stále Bosnu a Hercegovinu.

Všichni participanti se shodují, že současná situace v BaH není ideální a mají obavy o budoucnost země. Podle většiny z nich je největším problémem nefunkčnost a

¹⁰⁴ D. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 1. 12. 2017.

komplikovanost správního systému v zemi a s ním úzce spojená korupce, ale také nízká úroveň života a vysoká nezaměstnanost.

Všechny problémy Bosny pramení ze špatného systému a hospodaření. Politická struktura nefunguje, po celé zemi je nedostatečná infrastruktura. (...) Korupce je všudypřítomná, na univerzitách, v politice, když jdeš k doktorovi, všude. (...) Proto tolik mladých lidí odchází, nevidí žádnou možnost vlastní budoucnosti v zemi, vědí, že bez kontaktů se práce hledá jen velmi těžko.¹⁰⁵

O kvalitě vysokého školství v BaH pochybuje většina účastníků výzkumu, především studentů, kteří odešli za studiem do Lublaně. Nejvíce se obávají, že s titulem z bosenské vysoké školy nelze najít dobré pracovní uplatnění a pochybují i o kvalitě výuky, kvůli nedostatečnému financování výzkumu. Mimo to se také velká část z nich obává, že systém vzdělávání je postaven na úplatcích a korupci. To odpovídá i výsledkům několika dřívějších výzkumů. Jeden z nich provedl *prof. Najil Kurtić* pro organizaci „*Transparency International*“ a uvedl, že většina studentů považuje korupci za velmi rozšířený jev na bosenských univerzitách a každý čtvrtý z nich se nějakým způsobem s korupcí setkal. Podle jeho výzkumu to u studentů způsobuje nedostatek důvěry v bosenské vysokoškolské vzdělávání, který často vede k odchodu ze země za účelem studia v zahraničí.¹⁰⁶

Ke korupci se vyjádřili všichni respondenti. Označují ji jako jeden z největších problémů dnešní BaH. Většina z nich vyjadřuje obavy, že kvůli korupci a nedostatku kontaktů pro ně může být v budoucnu problematické najít si zaměstnání. Všichni také dodávají, že uplácení je v BaH pro mnoho lidí téměř na denním pořádku při jednání s nejrůznějšími veřejnými institucemi. Zároveň ale uvádějí, že nikoho takového neviní ani neodsuzují, protože problém je podle nich v celkovém nastavení systému a ne v jednotlivcích.

¹⁰⁵ M. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 12. 12. 2017.

¹⁰⁶ „Analiza percepcije korupcije u visokom obrazovanju u BiH – Sažetak“, Transparency International Bosnia and Herzegovina, staženo 24. 4. 2018, <https://ti-bih.org/svaki-cetvrti-student-imao-licno-iskustvo-sa-korupcijom/>.

Korupce je takové veřejné tajemství. Každý to ví, spousta lidí to dělá, ale je to proto, že nemají jinou volbu. (...) Potkala jsem spoustu lidí, kteří se to snaží změnit, ale jde to jen velmi špatně.¹⁰⁷

Korupce není příčina, ale důsledek špatné situace v Bosně. Každý se snaží žít, jak nejlépe to jde. Nemůžeme nikoho vinit, lidé dělají jen to, co se od nich očekává. Kdyby na tom byl stát dobře, nebude k tomu docházet.¹⁰⁸

Velká část respondentů při tomto tématu zmínila nadcházející volby, do kterých vkládají naděje na změnu.¹⁰⁹ Při rozhovorech také často upozorňovali na problémy v oblastech, jako jsou zdravotní péče, infrastruktura nebo systém sociálního zabezpečení. Dle osobních zkušeností účastníků výzkumu jsou tato odvětví v BaH na velmi špatné úrovni, a to nejen ve srovnání se Slovinskem, ale i s jinými evropskými státy. Důvod tohoto stavu v zemi přisuzuje většina z nich válce a následnému uspořádání země po ní, které bylo podle nich nešťastné a nevyřešilo všechny problémy.

Dayton (Daytonská dohoda) byl jenom vtip, výsměch, co v Bosně vůbec nic nevyřešil. Je to celé špatně postavené a to se odráží na systému.¹¹⁰

V rozhovorech jsem se také zaměřovala na případné pozůstatky války v zemi. Všichni respondenti uvedli, že v zemi jsou stále viditelné dopady konfliktu v podobě rozpadlých budov, nedostatečné infrastruktury nebo zaminovaných polí, ale i psychice bosenských obyvatel.

Válka je stále v hlavách všech, je to ještě pořád vidět na celkové náladě lidí. Málo kdo se přes to, co se stalo, dokázal přenést. (...) Skoro každá rodina někoho ve válce ztratila, je ještě moc brzy, aby na to lidé zapomněli a šli dál.¹¹¹

¹⁰⁷ Z. P., při osobním rozhovoru v Lublani, 26. 1. 2018.

¹⁰⁸ D. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 15. 12. 2017.

¹⁰⁹ Generální volby proběhnou v BaH 7. 10. 2018 a bude zvoleno nové Předsednictvo, Parlamentní shromáždění v centrální vládě a prezidenti jednotlivých entit.

¹¹⁰ D. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 15. 12. 2017.

¹¹¹ M. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 12. 12. 2017.

To úzce souvisí i s vnitřním napětím v BaH, které je podle respondentů v některých částech země stále znatelné. Většina z nich si myslí, že ani vztahy země se sousedními státy (především Chorvatskem a Srbskem) nejsou ideální a zemím by pomohla větší spolupráce, ať už ekonomická nebo kulturní.

Bosna nebude nikdy schopna navázat lepší vztahy s okolními státy, dokud nevyřeší problém s nefunkčními vztahy mezi etniky uvnitř země.¹¹²

Právě napětí, předsudky a mýty až nenávisť mezi etniky uvnitř země je podle názoru respondentů jedním z hlavních problémů v BaH bránící jejímu většímu rozvoji. Etnická nesnášenlivost a stereotypy jsou nejvíce znatelné především u generace jejich rodičů a prarodičů, jež osobně zažila konflikt v 90. letech. Naopak účastníci výzkumu sami sebe považují za generaci, která přináší naději do budoucnosti země, jelikož mezi sebou navazují přátelství, nezávisle na etnickém původu. To tvrdí i o svých vrstevnících, kteří žijí v BaH a dodávají, že nikdo z nich už není tak radikální, jako jsou starší generace.

Mám mnoho přátel různých národností, i bosenských Srbů, a nikdo z nás rozdílů neřeší. Nemáme proti sobě žádné předsudky. Naopak, často si z té nevrzivosti děláme srandu. Mnohem horší je to u starších generací, tam je napětí hodně cítit, ale člověk to chápe, spousta z nich musela za války opustit domovy, umírali jim přátelé.¹¹³

Podobný názor vyjádřila většina respondentů, část z nich ale také projevila obavy nad dalšími generacemi. Podle nich je důvod k jejich chování v tom, že sami o válce mnoho slyšeli a snaží se dalšímu konfliktu zabránit. Problém ale může nastat v budoucnu s následující generací, pro kterou už bude válka jen dávnou minulostí země a znovu tak bude docházet k vyostřování vztahů mezi etniky.

Výsledky této části výzkumu odpovídají i zjištěním z části týkající se návratu do BaH, jelikož v obou případech respondenti (pokud se plánují vrátit) vnímají sami sebe a svou generaci jako naději na pozitivní změnu v zemi. Ke stejným závěrům došli ve své práci autoři *Magill a Hamber*, kteří zkoumali názory mladých lidí na poválečné smíření

¹¹² R. S., při osobním rozhovoru v Lublani, 6. 2. 2018.

¹¹³ Z. P., při osobním rozhovoru v Lublani, 26. 1. 2018.

mezi jednotlivými národnostmi v BaH a v Severním Irsku. Jejich informátoři v obou zemích vyjádřili zklamání nad selháním starších generací a jejich neschopností dosáhnout pokroku na cestě ke smíření. Uvedli také, že pouze nová generace politiků bude schopna vést země k míru. Většina z nich byla i velmi pozitivní ohledně role mladých lidí jako generace, která představuje naději do budoucna. Stejně jako v mém výzkumu, i v tomto vyjádřili účastníci z BaH obavy nad ekonomickou situací země, která zapřičiňuje emigraci mladého obyvatelstva, čímž se naděje na smíření snižuje.¹¹⁴

V poslední části tohoto tématu jsem se zaměřila na to, jak respondenti vidí situaci v zemi v horizontu příštích pěti let. Jejich odpovědi se v tomto tématu názorově rozcházejí. Větší část z nich je spíše pesimistická, jelikož nevěří, že se politické struktury v zemi budou měnit a problémy, které BaH má, jsou příliš hluboce zakořeněné. Lepší budoucnosti nenapomáhá ani značný odliv vzdělaného obyvatelstva na západ a emigrace ze země celkově. Podle nich je horizont pěti let moc krátký na to, aby se situace nějak výrazně zlepšila. Druhá část respondentů naopak vyjádřila naději, že s nastupující novou generací politiků by se situace mohla začít měnit. Obecně se respondenti shodují, že velký skok dopředu by pro BaH znamenalo přijetí do EU, ale málo kdo z nich věří, že by k tomu mohlo dojít v průběhu následujících pěti let.¹¹⁵ Řada z nich při otázce také uvedla, že BaH je velmi mladá země a je těžké odhadovat její budoucí směřování.

Podle výsledků mého výzkumu vnímají členové bosenské diaspory ve Slovinsku současnou situaci v BaH spíše negativně. Většina z nich si je vědoma problémů, které země má a obecně nejsou ani příliš optimističtí ve výhledu do budoucna. Zároveň ale věří, že právě jejich generace je tou, která může znamenat velkou naději pro budoucí vývoj země. Velkým problémem podle nich zůstává emigrace vzdělaných lidí jejich věku, která může naopak pozitivní změny zbrzdit. Tohoto faktu jsou si vědomi především účastníci výzkumu, kteří emigrovali do Slovinska kvůli studiu a hluboce se to odráží na jejich vnímání vlastního návratu.

¹¹⁴ Clare Magill a Brandon Hamber, „If They Don't Start Listening to Us, the Future Is Going to Look the Same as the Past: Young People and Reconciliation in Northern Ireland and Bosnia and Herzegovina,“ *Youth and Society* 43, č. 2 (2011): 519, <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0044118X10383644>.

¹¹⁵ BaH požádala o členství v EU v únoru 2016. Pokud Evropská komise předloží kladné stanovisko, bude moci Evropská rada přidělit BaH oficiální status kandidátské země.

4.3 Bosenská diaspora v Lublani a tzv. „mýtus návratu“

Další částí výzkumu je otázka návratu členů bosenské diaspory v Lublani zpět do BaH. U tématu vycházím z teorie o tzv. mýtu návratu.¹¹⁶ Výzkum jsem prováděla mezi osmi respondenty a připouštím, že z tak malého vzorku nelze závěry generalizovat a uplatňovat na celou diasporu. I přesto v mém výzkumu vytvořili respondenti pomyslné dva tábory, které se zásadně liší v jejich názoru na návrat do Bosny a Hercegoviny.

První skupinou jsou mladí lidé, kteří tvoří již druhou generaci žijící v Lublani. Tématikou druhé generace diaspory a jejímu pojetí návratu (v tomto případě spíše mýtu o návratu) ve své práci zmiňuje *Marta Bolognani*, která se sice zabývá pákistánskou diasporou ve Velké Británii, ale výsledky jejího výzkumu jsou téměř totožné s mými.¹¹⁷ Ve své práci popisuje, že pro mladší generaci představuje země původu jejich rodičů jakousi mýtickou zemi, kterou znají pouze z vyprávění a z pravidelných návštěv. I když sami sebe stále označují jako Pákistánci (v případě bosenské diaspory jako Bosňany) za svůj domov už považují hostitelskou zemi.¹¹⁸ Kontakt se zemí původu se jim příbuzní často snaží zprostředkovávat tzv. poznávacími cestami, jejichž účelem je seznámit potomky s tamními tradicemi a životem. Členové bosenské diaspory také mnohdy uskutečňují cesty do BaH z důvodu rodinných oslav, svateb nebo pohřbů. Takové přenášení tradic ze starší generace na mladší je velmi důležité pro zachování transnacionálních vazeb.

Kromě mě a mých rodičů žije celý zbytek rodiny v Bosně. Jezdíme za nimi v průměru tak třikrát ročně na nejrůznější svátky, rodinné oslavy, svatby a podobně. (...) I když Bosnu moc ráda navštěvuji a v budoucnosti chci tímto způsobem dále udržovat vazby se zbytkem rodiny, bydlet bych tam nechtěla. Chci zůstat ve Slovinsku, po dostudování si zde najít práci a založit tu vlastní rodinu.¹¹⁹

¹¹⁶ Teorie o mýtu návratu viz kapitola Zasazení do výzkumu diaspor a teoretický koncept.

¹¹⁷ Marta Bolognani, „The Myth of Return: Dismissal, Survival or Revival? A Bradford Example of Transnationalism as a Political Instrument,“ *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33, č. 1 (leden 2007): 59-76, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13691830601043497?needAccess=true>.

¹¹⁸ Záměrně uvádím bosenskou národnost, nikdo z respondentů v této skupině nezdůrazňoval etnickou skupinu svého původu. Po dotázení uvedli, že rozdělení na Bosňáky, Srby a Chorvaty pro ně nemá hlubší význam a nepřišlo jim podstatné ho uvádět.

¹¹⁹ D. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 14. 2. 2018.

Svoji budoucnost v Bosně už moc reálně nevidím, narodil jsem se ve Slovinsku a chci žít tady. (...) I když tam (v BaH) má moje rodina historické kořeny, domovem je pro mě Lublaň.¹²⁰

I když většina respondentů z druhé generace radikálně zamítá možnost návratu, po dalším přemýšlení jsou ochotni připustit, že by byli schopni se jednoho dne vrátit, jen neví kdy. O cestě zpět ale stejně uvažují jen v čistě hypotetické rovině, což nelze označit ani za udržování mýtu návratu.

Nedávno jsem dokončil střední školu (v Lublani) a učím se německy, protože si chci najít práci v Rakousku nebo ve Švýcarsku. Když to nepůjde, zůstanu tady (ve Slovinsku). (...) Do Bosny bych se chtěl jednou vrátit, ale nejspíš až budu v důchodu a budu mít hodně vyděláno. Pak se vrátím do vesnice mých prarodičů, koupím si domek se zahradou a zbytek života strávím tam.¹²¹

Všichni respondenti z této skupiny se shodují v tom, že BaH je pro ně země, ve které sice cítí své kořeny, připomínají si doma její tradice a často tam s rodinou jezdí, ale svůj budoucí život by chtěli strávit ve Slovinsku, nebo v jiných zemích EU. Nejsou patriotičtí a nenalézají patřičné důvody, proč by se měli do BaH vracet. Vliv na to může mít i jejich celkový nedostatečný zájem o současné dění v zemi, kterému se věnují později v samostatné kapitole.

Jiná autorka, *Susanne Wessendorf*, ve svém výzkumu popisuje nostalgický vztah druhé generace emigrantů k zemi svých rodičů, který často může vést až k jejich návratu zpět. Stav plyne z představy ideálního domova, jenž je silně zromantizován v pamětech emigrantů a odráží se při výchově dětí. Ti se pak často rozhodnou vrátit zpět do vlasti svých předků ve znamení jakéhosi „návratu ke kořenům“.¹²² Jak jsem již zmínila výše, výstup z několika rozhovorů nelze generalizovat, ale výsledky mého výzkumu této teorii příliš neodpovídají. I když respondenti připouštějí, že s rodinou

¹²⁰ R. S., při osobním rozhovoru v Lublani, 6. 2. 2018.

¹²¹ M. H., při osobním rozhovoru v Lublani, 6. 2. 2018.

¹²² Susanne Wessendorf, „Roots Migrants: Transnationalism and Return among Second-Generation Italians in Switzerland,“ *Journal of Ethic and Migration Studie*35, (červenec 2009): 1100, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691830701541614?scroll=top&needAccess=true&intName=Charles+University>.

často hovoří o BaH, dodávají, že ani u generace jejich rodičů není představa země nijak přehnaně zromantizovaná. I přes to, že jejich rodiče vzpomínají na zemi s určitou nostalgií, neovlivňuje to uvažování respondentů o vlastním návratu. Důležitým faktem však je, že výzkum prováděla *Wessedorfová* u italské diaspory ve Švýcarsku, jejíž členi neodcházeli kvůli válce, jako tomu bylo u uprchlíků z BaH. Míra nostalgie a idealizace země původu tak může být u emigrantů z Itálie mnohem větší než u emigrantů z BaH. I to může mít vliv na odlišné výsledky mého výzkumu.

Názorově rozdílnou skupinu tvoří respondenti, kteří se narodili v BaH a do Lublaně přišli sami, většinou za účelem studia na vysoké škole. Na otázku, zda se plánují po vystudování vrátit zpět do BaH, odpovídají všichni do jednoho kladně.

Do Bosny se chci vrátit určitě. Většina mladých lidí utíká na západ, ale kdo jiný, než naše generace, může do budoucna zlepšit situaci v Bosně? Víím, že se tam musím vrátit a alespoň se pokusit pro svou zemi něco udělat, protože nikdo jiný to neudělá.¹²³

Po studiu se tam vrátím, Bosna je přeci můj domov. (...) Z mého města (Bihać) a jeho okolí odešlo v posledních letech téměř 100.000 lidí, většinou za prací do Rakouska a Německa. Nemám jim to za zlé, oni vidí jen dobré peníze, ale to, co se děje s naší zemí, je už nezajímá. Proto studuji v Lublani, abych měla dobré vzdělání a pak se mohla vrátit. (...) Mým cílem je působit na nějakém vysokém úřednickém postu v mém kantonu a pomoci, jak jen to půjde.¹²⁴

Otázkou zůstává, zda se tito respondenti po studiu skutečně vrátí do BaH, jak plánují, nebo se rozhodnou ve Slovinsku zůstat. Pokud ale opravdu svůj plán uskuteční, popřou tím mýtus návratu a přemění ho ve skutečnost. Do země se chtějí vrátit i přes vědomí, že jejich ekonomická situace nebude alespoň z počátku tak dobrá, jako by mohla být v zemích EU. Ani současný stav státu je podle odpovědí neodrazuje od návratu - naopak je jejich hlavní motivací. Cílem studentů je vrátit se zpět a snažit se bojovat proti nefunkčnosti systému. Často o návratu a zapojení se do systému země hovoří jako o své vlastenecké povinnosti, jelikož sami sebe identifikují jako Bosňany, jejichž

¹²³ D. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 15. 12. 2017.

¹²⁴ E. D., při osobním rozhovoru v Lublani, 2. 2. 2018.

domovem bude vždy BaH. Dalšími důvody k návratu jsou pro respondenty rodina a přátelé.

Cítím se emocionálně hodně spjatá s Bosnou a jsem smutná z toho, co se tam děje. Chci se vrátit a pracovat na tom. Mladí lidé jsou potřeba, jinak se to nikdy nezlomí. (...) Myslím, že pro mě bude problém najít si dobře placenou práci, ale pořád věřím, že s titulem z EU budu mít větší šance. (...) Hlavním důvodem jít zpátky, je určitě patriotismus.¹²⁵

Podobnému výzkumu se věnují i autorky *Velciu* a *Greco*, které se zaměřují na rumunské studenty v zahraničí. V čem se výsledky našich výzkumů rozcházejí, je počet osob, které se chtějí vrátit a také jejich hlavní motivace. Podle výsledků u rumunských studentů se po dokončení studia plánuje vrátit pouze 40 % z nich a jako největší motivaci pro návrat považují rodinu a přátele. Naopak, v obou průzkumech se respondenti shodují, že částečnou motivací jít zpět do vlasti, je pro ně touha žít ve své domovině a také fakt, že jako imigranti by mohli být diskriminováni v hostitelské zemi.¹²⁶

Jak zmiňuji výše, při otázce návratu do BaH se respondenti názorově rozdělili do dvou skupin – první, která o návratu neuvažuje, a druhá, která svůj návrat plánuje a je o něm přesvědčena. To, že také současně první skupinu tvoří respondenti, kteří představují druhou generaci imigrantů ve Slovinsku a druhou studenti, kteří do země odešli sami, nepovažují za náhodu. Hlavní faktor při uvažování nad otázkou představuje, stejně jako v předešlém tématu, jejich percepce domova. Pokud by bylo možné výsledek generalizovat, a skutečně by se většina vysokoškolských studentů z BaH v zahraničí po dokončení studia vrátila, do budoucna by to mohlo mít pro zemi pozitivní dopad. Zastavil by se tím tzv. „odliv mozků“ a do BaH by se vrátili vzdělaní lidé, kterým není budoucnost země lhostejná. Při podobných závěrech je však třeba připomenout, že velkou část mladých emigrantů představují lidé, kteří působí

¹²⁵ M. M., při osobním rozhovoru v Lublani, 12. 12. 2017.

¹²⁶ Magdalena Velciu a Liliana Greco, „Designing the Return Migration of Romanian Students,“ *SEA – Practical Application of Science*5, č. 13 (leden 2017): 190, <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=cee18a9e-89b3-4c35-8168-1d6e463a7a47%40sessionmgr101>.

v zahraničí jako levná pracovní síla a motivace pro návrat u nich není tak velká, jako u účastníků mého výzkumu.

5. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo odpovědět na tři výzkumné otázky: *Jak hodnotí členové bosenské diaspory svůj život národnostní menšiny ve Slovinsku? Jak vnímají členové bosenské diaspory současné dění v Bosně a Hercegovině? Plánují se členové bosenské diaspory vrátit zpět do Bosny a Hercegoviny?* V práci se mi podařilo na jednotlivé otázky nalézt odpověď, avšak jak již zmiňuji výše, výsledky výzkumu mezi osmi participanty nelze generalizovat.

Při otázce integrace a života ve většinové slovinské společnosti se respondenti shodli, že jim nečiní problémy navazovat kontakty se Slovinci, avšak svůj volný čas tráví více s jinými Bosňany. Největší překážkou pro snadnější integraci byl pro ně, alespoň z počátku jejich pobytu ve Slovinsku, jazyk. U několika respondentů se stal jazyk i prvkem diskriminace. Za velký problém označili participanti předsudky, které má stále velká část slovinské společnosti vůči imigrantům z východu. Podle nich jsou pro mnoho Slovinců imigranti ze států bývalé Jugoslávie synonymem pro levnou a nevzdělanou pracovní sílu. Část respondentů se osobně setkala s předsudky a diskriminací kvůli své národnosti. Podle výzkumu však není rozdíl v integraci mezi muslimskými a křesťanskými imigranty, jak tvrdí některé teorie. Obecně se respondenti shodli, že i přes občasné projevy diskriminace, se prostředí ve Slovinsku neustále mění k lepšímu. Podle nich za to může nastupující mladá generace, jež je otevřenější k cizincům a více multikulturní.

Co se percepce současného dění v BaH týká, lišili se od sebe participanti, kteří tvoří druhou generaci žijící ve Slovinsku, od imigrantů, kteří přišli do země z vlastní iniciativy. Zatímco první skupina uvedla, že podstatnější je pro ně dění ve Slovinsku a zprávy z BaH nesledují, pro druhou je naopak dění v BaH velmi důležité a zajímají se o něj. Obecně se však shodují, že současný stav BaH není ideální a jako největší problém označují nefunkční systém a z toho pramenící korupci. Všichni vyjádřili obavy ze zkorumpovanosti vysokého školství (to byl ostatně hlavní důvod k volbě studia v zahraničí u většiny z nich). Uvedli také, že kvůli zkorumpovanosti systému by pro ně mohlo být velmi problematické najít si v budoucnosti perspektivní zaměstnání. Velká část respondentů označila za problém i přetrvávající vnitřní napětí v zemi, avšak shodli se, že právě generace jejich vrstevníků je méně radikální než jejich rodiče či prarodiče.

Obecně označují mladou generaci jakou velkou nadějí na pozitivní změny. Avšak ve vyhlídkách do budoucna nebyli respondenti příliš optimističtí. Podle nich se země v horizontu příštích pěti let nedokáže zbavit svých problémů. Velkým mezníkem a nadějí na zlepšení by podle nich bylo přijetí do EU.

I při otázce návratu do BaH vytvořili respondenti dva názorově rozdílné tábory, ve kterých hrálo roli, kterou zemi považují za svůj domov. Zatímco druhá generace diaspory za svůj domov považuje již Slovinsko, pro imigranty z vlastní iniciativy je domovem stále Bosna a Hercegovina. Pro první skupinu představuje BaH vlast rodičů, se kterou si udržují vazby v podobě pravidelných návštěv. Důležité je pro ně i zachovávání bosenských tradic a kultury, avšak návrat většina z nich odmítá, nebo ho připouští pouze v čistě hypotetické rovině. Naopak respondenti z druhé skupiny se plánují vrátit hned po dokončení studia ve Slovinsku. Hlavní motivací pro návrat jsou nejen rodinné vazby a patriotismus, ale i představa, že oni sami mohou znamenat pozitivní změnu pro BaH. Většina z nich by si přála díky vysokoškolskému titulu ze země EU získat vysokou pracovní pozici a bojovat tak proti nefunkčnímu systému.

6. SUMMARY

This paper is answering three research questions: How do members of the Bosnian diaspora in Ljubljana evaluate their life of the ethnic minority in Slovenia, how do they perceive current events in Bosnia and Herzegovina and whether they are considering their return to the country. Despite the fact that the paper on these questions corresponds, it is necessary to add that results of the research among eight respondents cannot be generalized to the entire diaspora.

Answering the question of integration and the life in the Slovenian majority society respondents agreed, that they do not have problems in establishing contacts with Slovenes, however, they prefer to spend their free time with other Bosnians. The biggest obstacle for their easier integration is the different language, what is more, in several cases became the language an element of discrimination. As a significant problem, the participants identified the prejudices that a large part of Slovenian society still has towards immigrants from the East. According to them, for many Slovenes, immigrants from the former Yugoslavia are synonymous for cheap and uneducated labour. Part of the respondents also encountered personally some kind of prejudices and discrimination. In general, respondents agreed that, despite occasional discrimination, the background in Slovenian society is constantly changing for the better.

In the topic of the perception of current happening in Bosnia and Herzegovina two groups of different opinion were created – first one, which prefers to follow the current Slovenian happening and the second one, that is more interested in the news from BaH. Generally, they agree that the current situation in BaH is not ideal and according to them, the biggest problem is the malfunctioning system and corruption as its consequence. A large number of respondents think that another problem is persisting internal tension in the country, but they agreed that the younger generation is less radical than the older one. Generally speaking, respondents consider the young generation as a hope for positive changes in Bosnia and Herzegovina. In the prospects for the future respondents were not very optimistic. According to them, the country will not be able to get rid of its problems in the horizon of the next five years. A major milestone and hope for improvement would be the admission to the EU.

When asked about returning to BaH, respondents created two groups, in which the perception of „home“ played an important role. While the second generation of diaspora considers Slovenia as its home, for participants, who immigrate themselves, it is still Bosnia and Herzegovina. For the first group, BaH represents the parent’s country, with which they keep in touch in the form of regular visits. For them, it is also important to preserve Bosnian traditions and culture, but most of them are refusing the return. On the other side, respondents from the second group are planning to return right after finishing the studies in Slovenia. The main motivation for return is not only family bond but also the idea, that they could bring positive changes to the country. Most of them would like to find a good job position and fight against malfunctioning system.

7. POUŽITÁ LITERATURA

Al-Rasheed, Madawi. „The Myth of Return: Iraqi Arab and Assyrian Refugees in London.“ *Journal of Refugee Studies*7, č. 2-3 (1994):199-219.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/imig.12143>.

Altmann, Franz-Lothar. „Bosnien und Herzegowina und die Dayton-Economy.“ *Südosteuropa Mitteilungen*, č. 1 (2014): 66-78.

Biedeleux, Robert, a Ian Jeffries. *The Balkans: A Post-Communist History*. Oxon: Routledge, 2007.

Bolognani, Marta. „The Myth of Return: Dismissal, Survival or Revival? A Bradford Example of Transnationalism as a Political Instrument.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies*33, č. 1 (leden 2007): 59-76.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13691830601043497?needAccess=true>.

Bozic, Alexandar. „The Market and Institutional Value Attachments to Sustainable Return of Human Capital to Bosnia and Herzegovina.“ *Journal of Identity and Migration Studies*7, č. 2 (září 2013): 50-63.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=08599628-017d-4e07-abc5-dd3e1929264b%40sessionmgr103>.

Breton, Raymond. „Institutional Completeness of Ethnic Communities and the Personal Relations of Immigrants.“ *American Journal of Sociology*70, č. 2 (1964): 193-205.

Carling, Jorgen. „Myth of Return“. V *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*, editor Anthony Smith, 23-51. Hoboken: John Wiley and Sons, 2015.

Cassarino, Jean-Pierre. „Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited.“ *International Journal on Multicultural Societies*6, č. 2 (2004): 253-279.
<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=339119017068086103077006088120111006099039071063064018087114118025126094088101006098102118004001052027117104103120004006123077109094092045027123068114091070115118087070047024085090008118125112089125079065090029114108000095015108122023094100116088118086&EXT=pdf>.

Cerese, Francesco. „Expectations and reality: a case study of return migration from the United States to Southern Italy.“ *International Migration Review* 8, č. 2 (červenec 1974): 245-262.
https://www.jstor.org/stable/3002783?seq=1#page_scan_tab_contents.

Cohen, Robin. *Diasporas and Transnationalism*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 1999.

Dimova, Ralitzka. „Remittances and Chain Migration: Longitudinal Evidence from Bosnia and Herzegovina.“ *The Journal of Development Studies* 51, č. 5 (květen 2015): 554-568.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00220388.2014.984898?scroll=top&needAccess=true>.

Donais, Timothy. „The Politics of Privatization in Post-Dayton Bosnia.“ *Southeast European Politics* 3, č. 1 (červen 2002): 3-19.
<https://pdfs.semanticscholar.org/7420/88e51117815934d60062e6e88156a63c5cc5.pdf>.

Ember, Melvin, a Carol Ember. *Encyclopedia of Diasporas*. New York: Springer, 2005.

Froy, Francesca. „From Immigration to Integration: Comparing Local Practices“. V *From Immigration to Integration: Local Solutions to a Global Challenge*, editor Francesca Froy, 31-98. Paříž: OECD Publishing, 2006. <https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/from-immigration-to->

Halilovich, Hariz. „Trans-Local Communities in the Age of Transnationalism: Bosnians in Diaspora.“ *International Migration* 50, 1 (2012): 162-178

Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008.

Hladký, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

Huttunen, Laura. „Home and ethnicity in the context of war: Hesitant diasporas of Bosnian refugees.“ *European Journal of Cultural Studies* 8, č. 2, (květen 2005): 177-195.
[integration_9789264028968-en#page9](https://doi.org/10.1080/14752875.2005.10555555).

Jalowiecki, Bohdan, a Grzegorz Gorzelak. „Brain drain, brain gain, and mobility: theories and prospective methods.“ *Higher Education in Europe*29, č. 3 (2004): 299-308.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0379772042000331589?scroll=top&needAccess=true>.

Juncos, Ana. „The EU’s post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina: (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?“ *Southeast European Politics*4, č. 2 (listopad 2005): 88-108. <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf>.

Kalčić, Špela, a Jure Gombač. “The Bosnian Diaspora in Slovenia.” V *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, editoři Valenta a Ramet, 207-221. Farnham: Ashgate, 2011.

Kalčić, Špela. „Ampak to pa lahko pohvalimo, da je o miru in ljubezni spregovoril mohamedan“: mobilizacija obmejnega orientalizma proti gradnji džamije v Ljubljani. Lublaň: Intitute for Ethnic Studies, 2006. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-PEYX7RQ0/3f33b130-9d2f-4c6c-9110-06a54e2d13fe/PDF>.

Kent, Gregory. „Organized diaspora networks and homeland peacebuilding: the Bosnian world diaspora network as a potential development actor.“ *Conflict, Security and Development*6, č. 3 (2006): 449-469.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14678800600933639>.

Kordić, Snježana. „Policentrični standardni jezik“. V *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, editor Badurina, 83-108. Záhřeb: HRSG, 2009.
http://bib.irb.hr/datoteka/426269.POLICENTRICNI_STANDARDNI.PDF.

León-Ledesma, Michael, a Matloob Piracha. „International Migration and the Role of Remittances in Eastern Europe.“ *International Migration*42, č. 4 (říjen 2004): 65-83.
<https://doi.org/10.1111/j.0020-7985.2004.00295.x>.

Lundborg, Petr. „Refugees’ Employment Integration in Sweden: Cultural Distance and Labor Market Performance.“ *Review of International Economics*21, č. 2 (květen 2013): 219-232. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/roie.12032>.

Magill, Clare, a Brandon Hamber. „If They Don’t Start Listening to Us, the Future Is Going to Look the Same as the Past: Young People and Reconciliation in Northern Ireland and Bosnia and Herzegovina.“ *Youth and Society*43, č. 2 (2011): 509 – 527.
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0044118X10383644>.

Micinski, Nicholas, a Jasmin Hasić. „Dual Citizenship and Youth Identity in Bosnia and Herzegovina”. V *Changing Youth Values in Southeast Europe: Beyond Ethnicity*, editoři Pavasovic Trost a Mandic, 39-56. London: Routledge, 2018.

Pajnik, Mojca. *What Kind of Integration? Migrant workers from BiH in Slovenia*. Sarajevo: University of Sarajevo, 2013.

Pelikán, Jan, a Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Stanislav Tumis, Ondřej Vojtěchovský, Ondřej Žíla. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016.

Portes, Alejandro. „Introduction: the debates and significance of immigrant transnationalism.” *Global Networks*1, č. 3 (červenec 2001): 181-194. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1471-0374.00012>.

Ramet, Sabrina. *The three Yugoslavias: state-building and legitimation*. Washington D. C.: Indiana University Press, 2006.

Risinger, Frederik. „Social Bubbles: How They Prevent Students from Seeing Different Perspectives on Historical Events and Social Issues.” *Social Education*80, č. 2 (duben 2016): 111-112.

Russell, Sharon. „Remittances from international migration: A review in perspective.” *World Development*14, č. 6 (červen 1986): 677-696. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(86\)90012-4](https://doi.org/10.1016/0305-750X(86)90012-4).

Starčević-Srkalović, Lejla. *The Democratization Process In Post-Dayton Bosnia And Herzegovina And The Role Of The European Union*. Baden-Baden: Nomos, 2010.

Valenta, Marco, a Sabrina Ramet. “Bosnian Migrants: An Introduction”. V *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, editoři Valenta a Ramet, 3-23. Farnham: Ashgate, 2011.

Velciu, Magdalena, a Liliana Grecu. „Designing the Return Migration of Romanian Students.” *SEA –Practical Application of Science*5, č. 13 (Leden 2017): 187-191. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=cee18a9e-89b3-4c35-8168-1d6e463a7a47%40sessionmgr101>.

Vertovec, Steven. „Conceiving and researching transnationalism.“ *Ethnic and Racial Studies*22, č. 2 (1999): 447-462.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/014198799329558?needAccess=true>.

Vrečer, Natalija. „Living in Limbo: Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia.“ *Journal of Refugee Studies*23, č. 4 (prosinec 2010): 484-502.
<https://doi.org/10.1093/jrs/feq042>.

Wessendorf, Susanne. „Roots Migrants: Transnationalism and Return among Second-Generation Italians in Switzerland.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies*35, (červenec 2009): 1083-1102.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691830701541614?scroll=top&needAccess=true&instName=Charles+University>.

Zetter, Roger. „Reconceptualizing the Myth of Return: Continuity and Transition Amongst the Greek-Cypriot Refugees of 1974.“ *Journal of Refugee Studies*12, č. 1 (1999): 1-22. https://watermark.silverchair.com/12-1-1.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAAawwggGoBbkqhkig9w0BBwagggGZMIIBIQIBADCCAY4GCSqGS1b3DQEHATAeBglghkgBZQMEAS4wEQQML_u5BpoaxTjX_gKaAgEQgIIBX4ACP7c21ZKwyrM95mMsEpD30G0JHIL03nnkC8GITp8JgN8mZ1b4gE-Ar6S8wK1KxEm9Cy8ea5jOAKZomtIwQHJrzoRFFCfBVL72bnHFr-17E0UDwGuxsJ0nrNij77hr2BHyc3tRtyAsE1NxYPXdYq_nAhGtFci91H5HuSg8BzxlCctzfMb0XLbk33VYLirZnIUMXUwrDiPaRoIpjEmzGYBSmRaS2ORByqnFzTNZ0B53vpAfcfDrkETjp_CyYF4SfOX3i8GEUrZp9Cfepk5hqxQJ2EoAVXZolmVnRsp1A30L742kpCLOC0ClOhz3ah7OziloX4wHejPp2aJmkAv57CunfcHrD_oePfuKdtn4J2qx-FkSmfZ-_XJE308mkTYA1MLe54pZy4WlpVqE39rwRrkG3swjPbte8nejhKGj6ZKZoi2yFIXsGwLdjsl6JDLV_Nsz2sN3wAZdjqi1pgHvA.

Žíla, Ondřej. „*Jedna si jedina moja domovina?*“: Etnodemografické proměny Bosny a Hercegoviny v letech 1945-2013. Praha: Filozofická fakulta UK, 2014.

Žitnik, Janja. „Statistical Facts are Human Fates: Unequal Citizens in Slovenia.“ *Journal of Ethnic and Migration Studies*34, č. 1 (leden 2008): 77-94.
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e1f0ce87-1417-4139-8fed-258d04e9a801%40sessionmgr4009>.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Bosna i Hercegovina Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. „Informacija o stanju iseljeničtva iz BiH.“ Staženo 26. 3. 2018.
http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/Informacija%20o%20iseljenistvu%20iz%20BiH_dec%202012.pdf.

Bosnia and Herzegovina Ministry for Human Rights and Refugees. „Comparative Analysis on Access to Rights of Refugees and Displaced Persons.“ Staženo 4. 4. 2018. <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/default.aspx?id=283&langTag=bs-BA>.

Bosnia and Herzegovina Ministry for Human Rights and Refugees. „Comparative Analysis on Access to Rights of Refugees and Displaced Persons.“ Staženo 4. 4. 2018. <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/default.aspx?id=283&langTag=bs-BA>.

Bosnia and Herzegovina Ministry of Security. „Bosnia and Herzegovina migration profile for the year 2016.“ Staženo 26. 3. 2018. http://www.msb.gov.ba/PDF/MIGRATION_PROFILE_2016_2ENG.pdf.

Economic Research. „Youth unemployment rate for Bosnia and Herzegovina.“ Staženo 30. 4. 2018. <https://fred.stlouisfed.org/series/SLUEM1524ZSBIH>.

EurWORK. „Employment and working conditions of migrant workers – Slovenia.“ Staženo 31. 3. 2018. <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/comparative-information/national-contributions/slovenia/employment-and-working-conditions-of-migrant-workers-slovenia>.

Federalni zavod za statistiku. „ Stanovništvo r. BiH prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po popisu 1991. godine.“ Staženo 22. 3. 2018. <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-1991-i-stariji/10>.

Forced Migration Review. „Bosnia and Herzegovina 20 years on from Dayton.“ Staženo 30. 4. 2018. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=77807cf9-9ad9-4f7f-a720-dc00c7e91c53%40sessionmgr102>.

Mitrović, R., Deputy Minister of Human Rights and Refugees. „Diasporas and Developmnet.“ Staženo 7. 4. 2018. <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/idm/workshops/IDM-2013-Diaspora-Ministerial-Conference/Diaspora-Ministerial-Conference-Statement-Mitrovic.pdf>.

Netzwerk Migration in Europa. „Remittances and development: The case of Bosnia.“
Stoženo 3. 5. 2018. <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/Istrazivanja/default.aspx?id=1766&langTag=bs-BA>.

SEEBiz. „Rekordna nezaposlenost u BiH.“ Stoženo 30. 4. 2018.
<http://www.seebiz.eu/rekordna-nezaposlenost-u-bih/ar-68282/>.

Statistical Office of the Republic of Slovenia 2006. „Migrations to Slovenia after the
Second World War.“ Stoženo 30. 3. 2018.
<http://www.stat.si/StatWeb/en/Field/Index/17/98>.

The Erased: Information and documents. „About Erasure.“ Stoženo 26. 4. 2018.
<http://www.mirovni-institut.si/izbrisani/en/about-erasure/>.

The Guardian. „Ratko Mladić convicted of war crimes and genocide at UN tribunal.“
Stoženo 1. 5. 2018. <https://www.theguardian.com/world/2017/nov/22/ratko-mladic-convicted-of-genocide-and-war-crimes-at-un-tribunal>.

The World Bank. „Unemployment, total (% of total labour force) (Modeled ILO
estimate).“ Stoženo 21. 3. 2018.
https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=BA-DK-CZ&year_high_desc=false.

Trading Economics. „Bosnia and Herzegovina Unemployment Rate 2017-2018.“
Stoženo 30. 4. 2018. <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>.

Transparency International Bosnia and Herzegovina. „Analiza percepcije korupcije u
visokom obrazovanju u BiH – Sažetak.“ Stoženo 24. 4. 2018. <https://ti-bih.org/svaki-cetvrti-student-imao-licno-iskustvo-sa-korupcijom/>.

UNHCR. „Internally Displaced People.“ Stoženo 30. 4. 2018.
<http://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>.

United Nation Office on Drugs and Crime. „Corruption in Bosnia and Herzegovina.“
Stoženo 22. 3. 2018. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Bosnia_corruption_report_web.pdf.

United Nations. „Former Yugoslavia – UNPROFOR.“ Staženo 22. 3. 2018.
http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm.

University of Ljubljana. „International students.“ Staženo 31. 3. 2018.
<https://www.uni-lj.si/study/information/foreign-citizens/>.

YCTA. “Casualties of the 1990s War in Bosnia-Herzegovina, Table 6. Estimated overall numbers of war-related casualties from Bosnia-Herzegovina in 1992–1995.” Staženo 21. 3. 2018. <http://archive.iussp.org/members/restricted/publications/Oslo03/5-con-tabeau03.pdf>

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Tereza Hanušová

E-mail:

33501441@fsv.cuni.cz

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

letní 2017

Semestr a školní rok ukončení práce:

letní 2018

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. David Emler, Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Název práce:

Bosenská diaspora v Lublani

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Práce se zaměřuje na bosenskou diasporu v Lublani. Bosna a Hercegovina trpí již dlouhodobě odlivem obyvatelstva a Slovinsko je jednou z hlavních cílových zemí bosenských emigrantů. Pomocí kvalitativního výzkumu mezi členy diaspory ve věku od 18 do 22 let práce studuje život bosenských migrantů ve Slovinsku, jejich integraci do společnosti a případné předsudky ze strany slovinské společnosti vůči bosenské minoritě. Dále se práce věnuje jejich percepci současné situace a dění v Bosně a Hercegovině a také zkoumá otázku návratu členů diaspory zpět do země.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Práce se původně měla zaměřit na ty členy bosenské diaspory, kteří sami emigrovali a v Lublani žijí minimálně po dobu pěti let. V průběhu hledání vhodných participantů výzkumu jsem však usoudila, že pro potřeby mé práce bude zajímavější provést výzkum mezi mladšími členy diaspory (18 - 22 let), ať už se jedná o druhou generaci žijící ve Slovinsku, nebo migranty, kteří

přišli do Lublaně sami - většinou z důvodu studia na VŠ. Tito participanti také projevili větší zájem o účast ve výzkumu a mimo jiné výborně ovládali anglický jazyk, což bylo pro hloubkové rozhovory nezbytné. Původním plánem bylo také zaměření pouze na percepci současného dění v Bosně a Hercegovině, ale později jsem témata výzkumu rozšířila a zaměřila se i na jiné aspekty života bosenských migrantů.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod

Metodologie

Teoretická část

Kontext

Emigrace z Bosny a Hercegoviny

Bosenská diaspora ve Slovinsku

Analytická část

Život bosenské diaspory v Lublani

Percepce současného dění v Bosně a Hercegovině

Bosenská diaspora v Lublani a tzv. Mýtus návratu

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Robert Bideleux a Ian Jeffries, The Balkans: A Post-Communist History (Oxon: Routledge, 2007)

Lejla Starčević-Srkalović, The Democratization Process In Post-Dayton Bosnia And Herzegovina And The Role Of The European Union (Baden-Baden: Nomos, 2010)

Melvin Ember a Carol Ember, Encyclopedia of Diasporas(New York: Springer, 2005)

Robin Cohen, Migration, Diasporas and Transnationalism (Northampton: Edward Elgar Publishing, 1999)

Marco Valenta a Sabrina Ramet, The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities (Farnham: Ashgate, 2011)

Jan Hendl, Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace (Praha: Portál, 2008)

Janja Žitnik, „Statistical Facts are Human Fates: Unequal Citizens in Slovenia,“ Journal of Ethnic and Migration Studie34, č.1 (leden 2008)

Nicholas R. Micinski and Jasmin Hasić, “Dual Citizenship and Youth Identity in Bosnia and Herzegovina,“ v Changing Youth Values in Southeast Europe: Beyond Ethnicity, ed. Tamara

Pavasovic Trost and Danilo Mandic (London: Routledge, 2018)

Clare Magill a Brandon Hamber, „If They Don't Start Listening to Us, the Future Is Going to Look the Same as the Past: Young People and Reconciliation in Northern Ireland and Bosnia and Herzegovina“, Youth and Society43, č.2 (2011)

Ondřej Žíla, „The Myth of Return: Bosnian Refugees and the Perception of „Home“, Geographica Pannonica19, č.3 (září 2015)

Marta Bolognani, „ The Myth of Return: Dismissal, Survival or Revival? A Bradford Example of Transnationalism as a Political Instrument,“ Journal of Ethnic and Migration Studies33, č.1 (leden 2007)

Susanne Wessendorf, „Roots Migrants: Transnationalism and Return among Second-Generation Italians in Switzerland,“ Journal of Ethic and Migration Studie35, (červenec 2009)

Magdalena Velciu a Liliana Grecu, „Designing the Return Migration of Romanian Students,“ SEA –Practical Application of Science5, č. 13 (Leden 2017)

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		